

The Project Gutenberg eBook of Muistojen komeroista, by Santeri Alkio

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Muistojen komeroista

Author: Santeri Alkio

Release date: April 10, 2014 [EBook #45358]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MUISTOJEN KOMEROISTA ***

Produced by Tapio Riikonen

MUISTOJEN KOMEROISTA

Kirj.

Santeri Alkio.

WSOY, Porvoo, 1915.

SISÄLLYS:

- I. Syksyn tullen
- II. »Kyllähän valtesmanni mun tuntoo»
- III. »Sepä hauskaa... Kah!»
- IV. Reipas emäntä
- V. Hollijuttu
- VI. Herastuomarin kertomus
- VII. Manu-papista
- VIII. Tapaninpäivä Mäkelässä 1870-luvulla
- IX. Rasmus Reilu
- X. Työnorjat
- XI. Kerran yökulussa
- XII. Kesäinen matkamuistelma
- XIII. Rikoslapsi
- XIV. Tammisen ensimmäinen korvo
- XV. Valssi

I.

SYKSYN TULLEN.

Vielä eilen oli ollut kuiva sää. Aurinko oli heloitellut korkealla. Taivaan sini oli ollut kirkas; vain muuan pilvijoukkue oli purjehtinut sen tyyntä ulappaa ja jo pariksi tunniksi peittänyt auringon kultaisen terän.

Silloin tuntui ilman värissä, tuulessa, jopa maassakin syys. Se painoi pimentonsa jo ihmisotsallekin.

Ihmiset pälyivät ympärilleen. Ja katso! Kellastuneita lehtiä puissa joukoittain. Tuossa tuulenpuuska jo kiidättelee kirpoutuneita lehtiä pitkin maata ja kerää niitä kinoksiin ojanreunamille nokkospensaisiin ja pitkään, vanhaan heinään. Ruohikoilla ja puutarhoissa lakastuneita kukkasruumiita. Pelloilla, missä äsken vielä teräinen vilja aaltoili elämäntuntoisena, seisovat nyt kuhilaat, väkäisinä merkkipylväinä kesän ja syksyn rajamailla.

Niiden ohitse ei kesä koskaan elävänä käy.

Toisilla pelloilla jo karja sänkeä polkee, sillä elo on riihessä. Ja vielä toisilla pelloilla viheriä rukiinoras hymyten viittaa uuteen elämään, tuolla talven takana...

Illan tullen alkaa sataa tihuttaa. Samalla tuuli yltyy. On lauantai. Ja kun illalla mennään saunaan, on pimeä ja sataa rankasti.

Syksy on tullut.

Seuraava päivä on sunnuntai. Aamulla on hetkinen aurinkoa, mutta sen loisto kohtaa kaikkialla kosteata, joko limaista, välkkyvää tai ränsistynyttä, joka ei enää kuivu niin kuin kesällä. Ihmismielessä herää kaamea tunto kaiken katoavaisuudesta. Kesän ihana kuva väreilee mielessä kuin autereisessa avaruudessa joskus väreilee laulava leivo. Ero on vain siinä, että leivo lumoo tunnelman paikalleen, mutta kesää kaipaava ikävä palaa menneeseen, syöksee sieltä syysmyrskyn ajamana takaisin kuin rauhaton pakolainen. Mieliä on silloin kuin tuulenhenkäys, joka puhaltaa tällä kertaa etelästä, seuraavassa silmänräpäyksessä mylvähtääkseen pohjoisesta, aivan kuin itsekin sekavassa epätiedossa: eteen- vai taaksepäinkö? Niin mielialakin ensimmäisellä syysmyrskyllä. Se tuijottaa kesän muistoihin kuin lumottuna, mutta kun ne karkaavat, jo siirtyy tuleviin: kuvastuu mieleen lunta ja pakkasta, talven tyyntä rauhaa.

Mutta koko sunnuntain keskipäivän sataa. Illan tullen on mieliä apea ja ruumista värisyttää, sillä lämpömittari on laskenut ja yksinkertaisista ikkunoista tunkeutuu huoneeseen kolkkoa kosteutta. Elämä tuntuu tukalalta. Ihmiset nojailevat ramautuneina ja odottelevat maanantaita. Olisi edes työpäivä, saisi aikansa kulumaan. Nyt ei viitsi edes lukea, sillä silmäluomet painavat raskaina, eikä mikään huvita.

* * * * *

Eräänä tällaisena sunnuntai-iltana oli muutamia kylänmiehiä kokoontunut Tervasmäen sepän tupaan. He eivät olleet näinkään mieslukuisina olleet illanistujaisissa sitten kuin viimeksi eräänä kesäkuun sunnuntai-iltana jokipartaalla. Silloin kesäinen tunnelma ja lasten vedessä mellakoiva uimariemu houkutteli heistä useita jokeen. Saatiin nauraa, miten arka ruumis oli viieleän veden hyväilyille. Silloin sai heistä yksi kovan reumatismin ja yksi ankaran nuhan. Toisetkin pelästyivät, niin ettei moni uskaltanut jokeen enää koko kesänä, vaikka kovin teki mieli.

Kesä oli sittemmin mennyt kullakin omassa riennoissaan, niin ettei ollut näin kaikin satuttu kertaakaan yhteen.

Tuntui mukavalta, kun se nyt taas oli tapahtunut. Vaikkakin ulkona tuuli ja satoi, ei se sentään näin joukossa oltaessa aiheuttanut tällä kertaa kaameata turvattuudentunnetta. Olivathan syystyöt mainiosti joutuneet, elot korjattuina suojiin ja riihistä tuli runsaasti viljaa. Ruis oli hyvin orastanut, syyskynnöille oli vain eduksi, että satoi ja pehmitti. Se kotona ahdistanut ikäväkin haihtui miesjoukossa. Puhetta riitti yllin kyllin, sillä sen hyvydestä ei niin suurta lukua pidetty, kun sitä vain piisasi. Ja kun tämä periaate kerran oli tiedossa, silloin vasta puhetuuli alkoi tuntea villin vapautensa nostattavaa yltyä.

Mutta kun näin oli vauhtiin päästy, alkoi muuan joukosta ehdottaa, että pitäisi velvoittaa jokainen kertomaan omista elämäkokemuksistaan jokin tarina. Toiset sitä vastaan heti tekivät muistutuksen, että sittenhän ei tänne viitsisi tulla kutkaan muut kuin ne suupaltit, jotka ovat tottuneet suutansa soittamaan nuorisoseuran keskusteluseurassa. Eikä sitä säällinen, vanhemmanpuolen mies sellaisiin

viitsi ruveta. Nuoremmat sen saisivat tehdä.

Mutta miten siinä haasteltiinkaan, rupesivat jo taipumaan, kun saivat luvan kertoa vanhoja, poikuutensa aikuisia »satuja», tapauksia ja havaintoja oman elämänsä varrelta, y.m. Tästä yhä useampain ajatus näytti joutuvan muistelemaan tilanteeseen, jolloin kasvoille levisi joko sisäinen, muistojen kajastuksen kirkastama hymynhohde, tai vakainen, juhlallinen tunnelma.

Kun vihdoinkin selitettiin, ettei silti kenenkään ole pakko tähän kertomiseen antautua, mutta kuunnella saa kernaasti vapaasti ken haluaa, rupesi asia innostuttamaan kaikkia.

Päätettiin, että edellisellä kerralla aina määrätään, kenen on seuraavalla kerralla, viikon kuluttua kokoonnuttaessa, kertomuksensa esitettävä.

Kauppias Tamminen tarjoutui kertomaan seuraavalla kerralla muutamia kohtauksia »raittiustaisteluista» viime vuosisadan 80-luvun alussa.

— Silloin, sanoi hän, täytyi raittiustaistelijan usein turvautua käsivarsiinsa, itsepuolustuksen tarkoituksessa. Sillä miehet, jotka ryypäämistä harrastivat, pitivät sitä tapaa vastaan tehtyjä hyökkäyksiä myöskin kunnianloukkauksina. Heistä moni käsitti, että raittiusmiehen sekaantuminen heidän asioihinsa oli tavalla taikka toisella rangaistava. Raittiusmies, joka teki »hyökkäyksiä», sai olla usein varuillaan.

Miesparvi hajousi Tervasmäen tuvasta ja kukin lupasi olla ensi sunnuntai-iltana paikalla kuulemassa, mitä se Tamminen valehtelee.

II.

»KYLLÄHÄN VALTESMANNI MUN TUNTOO.»

Kun miesjoukko oli kokoontunut, tälläkin kertaa Tervasmäen sepän tupaan, siellä kun oli melkein kaikista mukavin olla ja seppä piti siitä että heille tultiin, aloitti Tamminen kertomuksensa.

— Niinkuin tiedätte, olin minä nuoruudessani tulinen mies. Ja kun olin saanut päähäni, että raittiusaate on maailman kaikkein suurin ja tärkein aate, seurasi siitä, että aloin sitä koko sielustani harrastaa. Minä en laskenut ohitseni yhtäkään juovuksissa olevaa ihmistä ilman, etten olisi hänelle julistanut juoppouden turmiollisuutta. Eikä siinä tullut aina sanoja valituksi. Tästä seurasi, että miehet, jotka eivät ryypäämistä pitäneet kunnianasianaan, alkoivat karttaa minua aina kun olivat päissään. Mutta sitä vastoin kaikki n.s. »ilkeät juopot» ne alkoivat minua kunnioittaa tervehdyskäynneillään aina silloin, kun olivat itse mielestään »sopivassa laissa».

Kerran istuin tuvassani pikkuinen poikani sylissä ja lauloin. Oli sydänkesä ja lauantai-ilta sen lisäksi. Yht'äkkiä alkaa pihasta kuulua kovaäänistä juopuneitten melua. Kauan ei tarvitse odottaakaan ennen kuin tupaan tulee kolme miestä, joista en yhtäkään tunne. Kaikki ovat parhaassa ilkeyshumalassa. Yksi laulaa rallattaa hiljoilleen jotakin renkutusta ja käy pöydänpäähän istumaan, ryömästen yläruumiinsa pöydälle, johon jo oli pantu illallista. Toinen istui hänen viereensä ja kolmas kävi tilaamaan, muka, kahvia vaimoväeltä.

Tämän heidän menettelynsä katsoin tarkoitettuna taisteluhaasteeksi. Meilläähän ei koskaan keitetty kahvia juopuneille, eikä koskaan saanut tällä tavoin tuleva vieras istua pöydänpäähän, eikä varsinkaan panna pöydälle maata.

Nousin ja lapsi käsivarrellani kävin miesten luo, jotka istuivat pöydänpäässä.

— Siinä ei saa istua eikä maata. Menkää paikalla pois!

— Ei näy ... olevan sellaista, jota tarvittis totella.

Silloin vein lapsen toiseen huoneeseen. Otin käteeni kyynärän pituisen teräksen kappaleen ja palasin tupaan. Menin pöydänpäässä olevain miesten luo, joilla nyt jo oli viinapullo käsissään. Se pöydällä ryömivä juuri kiljui:

— No sitä kaffia! perr...

Hypähdin hänen edessään, huudahdin ja kysyin:

— Menettekö te?

Iskin aseellani pöytään, lähelle hänen turpaansa.

Pää nousi. Mies nousi myös ja silmissä pälyi jo pelkuri. Hän alkoi mennä ovea kohti, vieressä istunut seurasi jäljessä. Mutta se kolmas rupesi nyt lähentelemään minua selittäen, ettei tässä nyt niin lähdetä.

— Ulos!

Ja silloin hänkin meni.

Arvasin, että heillä oli mielessään aikomus tehdä pihassa jokin koiruus, kuten heidän kaltaisillaan melkein aina oli ollut. Hyppäsin toisen oven kautta ulos ja ehdin parahiksi kuulemaan kuinka se pöydällä huojunut toisille selittää kiroten:

— Siltä pitäis ottaa tuo raittiuskurssi pois!

Samassa ajaa veräjämästä ulos se, joka viimeksi oli tuvasta lähtenyt. Hänen rattaillaan on kolmas, se hiljainen mies. Näen, miten hevonen väkisin suistetaan niin, että rattaanpyörä käy veräjäpieleen ja kaataa sen sekä siihen liitetyn aidan. Silloin hyppään hevosen päähän, pyöräytän sen ympäri ja ajajan rimpulemisista huolimatta talutan pihalle ja kiinnitän renkaaseen. Toisen hevosen, joka ei vielä ollut ehtinyt mihinkään, pyöräytän niin ikään ympäri ja kytken.

Tiellä menee tuttu mies. Huudan hänet avukseni.

Sillä välin oli pihassa syntynyt kamala melu. Hevosia yritetään väkisin vapauttaa, mutta he eivät uskalla tulla, kun minä vartioitsen riimunvarsia.

— Tähän sattui näitä roistoja, selitän miehelle, jonka olin tieltä kutsunut. Otappa sinä ja aja tuota hevosta, minä ajan tätä, nämä täytyy viedä nimismiehelle.

Hän ryhtyi heti asiaan ja otti huostaansa sen hevosen, jolla ajoi se mies, joka oli pöydällä maannut. Nyt rupesi tuo mies rukoilemaan. Hän maksaisi mitä tahansa, jos vain pääsisi vapaasti kotiin.

Mutta se toinen, jonka hevosta minä ohjailin, kiljui ja kerskui. Istutin hänet viereeni rattaille, se hiljainen mies sai istua takaperin. Niin lähdettiin. Vieruskumppanini kaiken matkaa kerskasi:

— Johan minä nimismiehen — johan minä valtesmanin — johan minä sen tunnen... Saat laittomasta vangitsemisesta, s—nan, s—nan, s—na!

Ajoimme nimismiehen pihaan. Lähetin jonkun siinä olevan ihmisen kutsumaan häntä ulos. Hän tuli. Selitin lyhyesti mitä oli tapahtunut. Sanoin, että jätän miehet nyt nimismiehen huostaan.

Sillä aikaa oli nimismies tarkemmin katsellut vierustoveriani.

— Mutta eikös se ole?...

Hän mainitsi erään metsäloukon torpparin nimen ja lävisti katseillaan miestä, joka yhä painoi päätään alemmaksi.

— Oletko sinä se?

Mies kohottaa hieman päätään ja virkahtaa:

— Sehän minä... Mä sanoinkin tälle, jotta kyllähän valtesmanni mun tuntoo.

— Tunnen minä. Sulla on täällä 2 kuukauden vankeussakko siitä viinanmyynnistä. Sua on jo kaksi kertaa yritetty, mutta olet onnistunut karata. Nyt et karkaa. Ka, siinäpä on jo räätärikin. Viekää nämä miehet kaikki vanginkuljettajalle yöksi. Tälle toimitan vangituspassin illalla. Näiden toisten asiaa tutkitaan aamulla.

— ... sus siunatkohon, valittaa se minun pöydälläni maannut. Armahtakaa, herra valtesmanni ... emäntäkin odottaa ... enkä minä ole mitään pahaa tehnyt... Ja jos olen, niin kaikki maksetahan... Kyllä mulla raukalla rahaa on. Ja mies ryömii polvillaan ja vetää taskuaan esiin.

— Enkö mä sanonut! kirkuu se toinen mies, jotta kyllä valtesmanni mun tuntoo... Mutta eikö se nyt passaisi toisella kertaa, kun tulee juuri heinäaikakin? Mennähän talvella linnahan, kun tulee vähän joutilaammat ajat, tuota... Eikö niin?

— Tule, tule, kiirehti räätäri, joka jo oli tarttunut suitsiin.

— Mene rattaille joutuin, käskee nimismies.

Minun toverini seurasi joukkuetta räätärin apumiehenä vanginkuljettajalle.

Matkalla olivat he vielä »raittiusmiestä» noituneet ja valittaneet, kun näin kävi.

Nimismies kyseli minulta, vaadinko heille edesvastuuta kotirauhan rikkomisesta ja portin särkemisestä.

— Ei, kiitoksia, nauroin minä. Rangaistusvaatimukseni olen saanut täysin tyydytetyksi.

Jäljestäpäin tunnusti se itkenyt ja rukoillut mies minulle kerran, että hänet oli saanut meille pölläilemään se viinanmyyjä, jolla hänen mielestään tuntui olevan vihaa minulle erään raittiuspuheeni vuoksi, jota mies oli kerran ollut kuulemassa. Itse kehui hän olleensa ryyppäämätönnä sen jälkeen, kun vietti yönsä vanginkuljettajalla ja aamulla häveten sai mennä kirkkoväkeä vastaan.

Muilta kuulin, että tämä mies oli ollut aina vakainen ja arvossa pidetty kotiseudullaan, mutta milloin sattui ryyppäämään, tuli ilkeämieliseksi ja pahankuriseksi, niin että joskus ajoi kotiväkensäkin kankaalle.

Pysyikö hän sittemmin raittiina, en ole kuullut.

III.

»SEPÄ HAUSKAA ... KAH!»

Räätäli Arvosen vuoro oli kertoa.

— Viime kesänä otimme tämän Tervasmäen sepän kanssa kerran muutaman päivän kesäloman. Sanoimme toisillemme, että kun on nyt täytetty 50 vuotta ja siitä yli neljäkymmentä tehty työtänsä, niin tottahan jo kannattaa ottaa yhden viikon kesäloma. Olimme siitä molemmin niin yhtä mieltä, että, kun siinä pyörilläme luisuimme pitkin Kyröjoen vartta, ihmettelimme, miten ei tällainen aate ollut ennen mieliimme pujahtanut. Kaiket ihanat kesät oli aherrettu töitten kimpussa aivan samoin kuin talvetkin, niin että oikein tuntui omituiselta nyt tässä, alettua kuudettakymmentään kiivetä, vasta ensimmäistä kertaa viettää kesälomaa oikein arjisella viikolla. Eikä oltu tällä alituisella elämänmurheella kuitenkaan sen pitemmälle tultu. Olihan meillä kumpaisellakin tavallinen toimeentulo, niin että siinä ei ollut valittamista. — Mutta tuskin olisimme köyhempiä, jos olisimme joka kesä pitäneet viikon pyhää? Siitä olisi vain tullut mieliin enempi iloa ja elinvoimaa, sanoi seppä.

— Niin. Ja moni katkera ajatus olisi jäänyt sikiämättä. Ne sellaiset kuuluvat kaikki elämän tappiopuolelle, taisin minä sanoa.

Päivä oli niin ihana, että aivan unohti olevansa vanha. Etelä-pohjalaiset vainiot upeilivat niin kauas kuin silmä kantoi, uhkuen rehevässä kukkeudessaan.

Me poljimme pyöriämme nautinnolla, vaikka olikin lämmin. Sillä vapaudentunto, tieto, että oli edessä kokonainen kesäinen viikko vapautta, vaikutti niin kuin öljy jäseniimme. Elämässä lupasi avautua meille, työmiehillekin, uusi nautinnontila: kesälepo, kesäloma. Me pyöräilimme kuin lapset, täynnä odotusta ja jo saavutettua nautinnoniloa.

Sivuutamme pitäjän toisensa jälkeen. Pysähdyimme milloin leipuripuodin edessä, milloin missäkin, saadaksemme jotakin suuhumme.

Päivän kuluessa on jo uhkaavia ukkospilviä liuskellut kuultavalla taivaslaella. Illan tullen alkavat lyhyet, äksyt tuulenpuuskaukset hermostuneesti suhahdella. Yöksi uhkasi ilmeisesti saavuttaa ukonilma.

Lähenimme kuitenkin jo ensimmäistä, ennakolta määrättyä yökorteeriämme. Meistä ei tosin kumpikaan tietänyt tarkalleen missä se oli. Mutta jossakin kalliolla piti näillä tienoin oleman torppamökki, jossa asuu minun vaimoni täti miehineen. En ollut koskaan heidän luonansa käynyt, en koskaan heitä edes nähnyt. Mutta monet terveiset heiltä oli tullut meille ja aina kutsut:

— Tulkaa joskus kestiin. Kyllä meillä kahvikupin saa ja ruoka-aterian.

Nyt me siis menimme heille kestiin.

Jo alkaa ukkonen jyrähdellä. Mutta tuolla edessämme myöskin jo kohoaa kallioinen ylänköseutu ja kaikki merkit viittaavat siihen, että olemme lähellä tädin majaa. Ja ennenkuin oikein huomaammekaan, on tuossa kallionreunalla laudoitettu tupa, jonka ikkunaverhot ja ovi ovat kiinni ja jonka, myöskin suljetusta, navetasta kuuluu hiljainen lehmänkellon kalahdus.

— Ka! huudahdamme yht'aikaa.

— Siinä se on.

Poikkeamme tieltä ja kävelemme pihaan, avaten edestämme veräjän, joka on tarkoin suljettu ja vielä raskas malka laskettu eteen tueksi.

— Onkohan edes ketään kotona? päivittelemme.

Samalla iskee salama, ukkonen jyrähtää vallan lähellä ja ensimmäiset raskaat sadepisarat putoovat läiskien valkeaan kallioon.

Minä koputan ovelle. Vähään aikaan ei kuulu mitään, mutta pihaikkunan tiudin heilahtaa hieman. Painaudumme lähelle seinää, sillä sade alkaa roiskia. Arvaamme, että he pelkäävät, kaksi vanhaa ihmistä, tietääkseni. Voivat meitä rosvoiksikin luulla. Aion juuri mennä ikkunan taakse ja ilmoittaa kuka olen, kun samalla kuuluu sisästä ovenkäynti ja kiireinen, äksyiltä tuntuva vanhan naisen ääni kysyy:

— Kuka? ... Keitä te olette?

Panin nyt suuni lähelle ovenrakoa ja selitin kuka olen.

Samassa lensi ovi rajusti auki sisäänpäin niin, että olin vähällä sen mukana tuuskahtaa nenälleni.

— Sepä hauskaa... Kah!

Edessäni seisoo aivan pieni, noin 70-vuotias muori paitasillaan, paljain päin.

Ennen kuin edes selviän oven äkkinäisestä liikkeestä ja pääsen tolkulle siitä, että iloinen reipas tervehdys oli todellakin lähtenyt tästä paitasillaan seisovasta vaimovanhuksesta, on hän jo tempaissut tuvanoven auki ja huutaa sinne:

— Äijä! Äijä! Tääll' on vieraita!

— Ken hän on? kuuluu tuvasta vanha miehen ääni, joka tuntuu tulevan hampaattomasta suusta.

— Annan tyttären mies! Nous' ylös!

Kuulemme kuinka äijä tempautuu sängystä. Kun me talutamme pyöriämme pois sateesta ja kysymme saammeko yösijaa ja saisimmeko tuoda pyörät sisään, juoksee vanha vaimo jo tuvassa ja porstuassa, hokien:

— Vielä häntä kysyy, kun ensimmäistä kertaa tulee, vielä häntä kysyy, kun ensimmäistä kertaa tulee ... vielä häntä...

Äijä seisoo ovesa housujaan napittaen ja käskee tulla tupaan.

Sillä aikaa on muori jo pannut kahvipannun tulelle ja sytyttänyt puut.

— Palo sinä sokuria! käskee muori äijää jo ainakin viidennen kerran.

— Onko teillä nälkä? kysyy samalla juostessaan ja yrittää katsahtaa silmiin, minkä ohimennessä ehtii.

— Kysyäkään sellaista! hulluttelee hän samalla itselleen. Aivan kuin lintu hyppää hän pöytälavitsalle, ottaa lautaselta viilipunkan ja heittää sen alashypätessään pöytään, laskien käsistään aivan kuin jonkin heittoesineen.

Me seisomme ihmetyksen lyöminä tämän verrattoman ketteryuden ja toimeliaisuuden edessä.

Kahvipannu kuohui jo yli ja äijä samalla valitti, että kun sokeri on niin kovaa. Muori on jo kiehuva pannua hätyyttelemässä ja härnää äijälle:

— Mikset kastele, mikset kastele, kastele...

Mutta saman tien hakee muori taas kaapista lusikoita ja heittää ne pitkästä matkasta pöydälle. Samalla jostakin nurkasta vääntää sylin täyteen sänkyvaatteita, vie ne ulos puotiin ja palatessaan sanoo tehneensä meille sinne vuoteen.

Nyt pannaan meidät syömään. Voita, leipää, lihaa, viiliä ja maitoa. Kaikki laitokset äärimmäisen siistiä. Istumme pöytään salamain leimutessa ulkona. Tavaton ruokahalu yllättää. Vanhukset istuvat lähelle pöytää juttelemaan. Muori johtaa puhetta, kyselee meidän perhekuulumia, kertoo omiaan ja on iloinen, että nyt kerrankin tultiin. Tuskin olemme lopettaneet syömisemme, kun muori jo tuo kahvit. Taas hän heittää tarjottimen pöytään. Tällä kertaa oli vähällä tulla vahinko, mutta ei tullut. Tuo heittelemisen näytti tulleen tälle polttavan toimeliaisuuden ihmiselle tarpeeksi. Jokainen hillitty kosketus oli hänelle ajantuhlausta.

He juovat itsekin samalla kahvia. Juttelusta saamme tietää, ettei olla köyhiä, jonka tiesin jo ennestään; myöskin, että lapsia on Amerikassa, sekä että he kahden tekevät täyttä kyytiä vielä tämän torpan työt. Lehmiä on kaksi ja yksi vasikka ja hevonen.

Vaari rupesi haukottelemaan. Kello on lähellä kymmentä.

— Yö kuluu, virkkaa hän haukotuksensa välistä.

— Mennään maata! julistaa muori. Kun tässä kupsehdataan, niin aamulla on vääräniska. Tulkaa nyt, minä näytän.

Niin lähti hän ulos ja meidän oli heti seurattava, elleimme odottaneet häntä ovelta palaamaan ja ihmetellen kysymään:

— Vai aiotteko siinä yönne istua?

Meidät vietiin pieneen lautaseinäiseen vaatepuotiin, jonka avatusta ovesta tuoksahti vastaamme vahva vällyjen ja pyykkivaatteiden haju.

Muori oli juossut edellä puotiin.

— Vähän harvaksi ravistuneet nuo seinät, hän sanoi, kun seinänraoista hohtivat salammat.

Nousimme puotiin mielessämme punniten, suojaavatko nuo seinät sateelta. Aivan kuin muori olisi arvannut ajatuksemme, hän sanoi:

— Puikkikaa nahkasten alle! Vetäkää päähänne. Kyllä siellä tarkenee.

Hän laskeusi jo pihaan, jossa sade pieksi hänen paitaansa. Painaessaan ovea kiinni, kysyi, koska saa herättää.

— No siellä yhdeksän ajoissa, sanoin minä.

Hän mutisi jotakin juosta hytistäessään tuvanpuolelle, jossa porstuanovi heti lensi kiinni ja napsahti lukkoon.

— Se on nyt jo sängyssä, sanoi seppä.

— Ja me olemme vielä tässä, sanoin minä.

— Minä en ole ikänä nähnyt niin kelpollista ihmistä kuin tämä, uudisti seppä, yhä ihmetyksen vallassa.

Minä olin kuullut tästä muorista jotakin. Mutta kaikki tämä joustava ripeys oli yli kaiken arvailun.

Ihmetellen kävimme sänkyymme, peittäysimme nahkasiin. Ja muorin ennustus, että kyllä siellä tarkenee, toteutui korkeimmassa mitassa.

Ukkosta kesti tunnin verran, jolla aikaa salammat hyväilivät vuodettamme. Mutta sitten hiljeni kaikki ja me aloimme nukkua ensimmäisen kesälomapäivämme muistoja sulatellen.

Olimme aikoneet todellakin venyä vuoteessamme edes kello 8:aan. Mutta kello oli tuskin livahtanut yli 5:n, kun oveemme lyötiin aivan kuin hädän edestä ja muorin ihmettelevä ääni kuului:

— Ettekös meinaa ollenkaan nousta ylös? Kahvi on jo ollut aikaa valmiina ja ... pitää munkin vielä niitylle.

Meidän on noustava. Puettuamme ja peseydyttyämme juomme kahvit, sitten syödään aamiainen yhdessä talonväen kanssa. He ovat jo tänä aamuna olleet niityllä. Kun saavat meidät pois, menevät jatkamaan.

Käymme heidän kanssaan yhdessä ulos. Siinä kallion alangossa heidän niittynsä leveneekin, 5 tynnyrinalaa timotee- ja apilaniittyä. Vieressä on haka, missä karja ja hevonen ovat laitumella. Komeana upeilee niitty heinäkuun aamun kirkastetussa loisteessa. Eläimet tuossa aitauksessa ovat kuin luonnonsyötiläitä.

Ja nämä kaksi vanhaa ihmistä, täynnä työniloa ja elämän kannattavaisuuden uskoa. Ei yhtäkään rikkinäistä säveltä heidän äänissään...

Vaari vielä jaarittelee ja piippuaan sytyttelee, kun me pyöriämme pidellen olemme matkaan lähdössä, Mutta silloin jo muori niittää, turpea, tuoksuva apila kaatuu. Aidan toisella puolen ynisee vasikka muoriin päin turpaansa kurottaen ja vanha hiiro höristelee.

— Odottakaa, odottakaa, kuuluu muorin kehoittava, hyväilevä ääni samalla, kun pieni terävä viikate nuoleksii apilaa juuresta poikki.

Lähdemme. Meidät on vallannut kummallinen koti-ikävä, työn-ikävä. Lukemattomat kiireet ja tekemättömät työt painavat mieltä.

En muista kumpi sen ensin sanoi. Mutta pian löysimme itsemme etsimässä sopivaa kotiinpaluutietä, ettei tarvitsisi sitä samaa tietä koko matkaa palata, jota oli tultu.

Kesälomamme ei siis tullutkaan kestäämään viikkoa, niin kuin olimme aluksi aikoneet. Kesti kuitenkin niin kauan, että se synnytti mielissämme uuden kesän-ikävän, jolloin jatkaisimme sitä, mikä tänään jäi puolinaiseksi.

IV.

REIPAS EMÄNTÄ.

Tervasmäen sepän vuoro oli kertoa. Hänellä oli mielessään montakin tarinaa, mutta tällä kertaa valitsi muistelmaan samalta polkupyörämatkalta, josta Arvonen oli viime sunnuntai-iltana kertonut. Hän tahtoi vain näyttää toteen, että hieman nuoremmassakin polvessa kuin siinä, johon Arvosen emännän täti kuului, on reippaita naisia, jotka aina ansaitsevat niiden yleisen kiitollisuuden, jotka ovat joutuneet liikkumaan kotiveräjän ulkopuolella ja ovat siten pakotetut vaivaamaan emäntäväkeä ylimääräisillä ruoanlaittohomilla.

Seppä aloitti:

Kun pyöräilimme Arvosen kanssa kotiinpäin, saavutti meidät nälkä ja yö yksin aikoihin. Olimme silloin jo saapuneet oman pitäjän latvoille, Annalan talon tienristeykseen. Ehdotin Arvoselle, että menisimme viiliä syömään, koska tunsin talon haltijaväet. Emäntä oli meillä kengityttänyt toisella viikolla hevosen, kun se oli kaupunkimatalla ruvennut niin jalkojaan arkomaan. Oli silloin sanonut, että jos sepälle joskus sattuu kulkuja, ei pidä heidän talon ohi käydä, vaan tulla katsomaan.

Niin tulivat he Annalan pihaan. Tuskin oli nyrkillä pari kertaa varoen koskettu ovea, kun jo ilmestyi porstuaan naisen ääni, joka kirkkaalla, komentavalla äänellä kysyi:

— Keitä siellä on?

Minä silloin mainitsin nimeni.

Ovi lensi auki ja emäntä iloisesti nauraen tervehti:

— Mutta enpä minä olisi sen sopivampia vieraita tainnut odottaa! Kuka tämä toinen on?

Selitin, että tämä on räätäli Arvonen.

— No herra siunatkoon!... Me olemme tämän mestarin emännän kanssa olleet yht'aikaa rippikoulussa! Tulkaa nyt tupaan.

Isännän ajoi emäntä heti housuja jalkoihinsa panemaan ja juttelemaan vierasten kanssa sillä aikaa, kun hän panee ruokaa ja keittää kahvia.

Hiljakseen isäntä valmistuu kamarissa vastaanottokuntoon ja emäntä jo ehti ilmoittamaan että »se on

tuo meidän sellainen könssäri, jottei siitä tahdo tulla valmista...» Mutta aivan kuin heti katuen moittineensa miestänsä liiaksi, hän lisää: »... vaikka en mä sitä sano, kyllä se miehen reiän siltä täyttää paremmin kuin moni muu, ei se mikään vempula ole...» Avaa jo samalla kamarinovea:

— Etkö sinä nyt jo kerkiä? Kauanpa sinä tuhrit.

— No älä nyt hädi ... kuuluu kamarista ja sen jälkeen ähkymistä, kunnes isäntä tulee pää pörröllä, suu naurussa ja kertoo, että hän oli juuri päässyt uneen.

— Ja me nyt tulimme häiritsemään, valitti Arvonen.

— Hää-iritsemään! nuhteli emäntä.

— Mitäs häiritsemistä tämä on, isäntä lohdutteli.

— Täällä metsäloukoilla näkee niin harvoin ihmisiä, että silloin kun niitä tänne eksyy, niin oikein naurattaa, selitti emäntä.

— Onko miehillä piippuja, tääll' olis tupakoita. Isäntä kävelee kamariin päin.

— Piippuja! huutaa emäntä. Luuletko sä jotta ne siellä rinnalla vielä piipulla polttelevat niin kuin sinäkin... Eikö sulla ole paperossia?

— Ei me polteta ollenkaan, selitin minä.

— Mä sen arvasin. Kun nyt niin kovin sivistytähän.

Miehensä perään kamariin hän huusi:

— Tule nyt pois sieltä! Ei miehet polta ollenkaan. Tarjoa viiniryppy.

— Emme me ryyppää viiniäkään, muistutti Arvonen.

— Oletteko te niin raittiita? No ei meidän Iikkakaan (hänen poikansa) ryyppää eikä polta. Se on nyt tämä uuden ajan maailma sellaista. — Ei ne ryyppää, sanoo hän isännälle, joka tulee pullon ja lasin kanssa. Vie vain takaisin.

Isäntä pisti pullon kaapinolalle tuvassa ja kävi juttuamaan meidän kanssamme.

Jotenkin meni puhelu osuuskauppoihin. Me kerroimme tästä meidän kylän kaupasta ja kyselimme eikö siellä heidän loukollaan jo sellaista puuhata... Isäntä sanoi, että ei siellä vielä, mutta jatkoi omaan sanaansa:

— Syytä kyllä olis hyvinkin, kun nuo kauppiaatkin menevät kaikki renkaisiinsa...

— Mitähän sinäkin *renkaista*, nuhteli emäntä, kun et kumminkaan tiedä etkä ymmärrä mitä ne renkaat ovat.

— Noo, miks'en minä sitä tiedä, kun olen kuullut.

— Vaikka olisitkin! Parempi ihmisen on aina puhua sellaista, jota itsekin ymmärtää.

Meihin pyrki tekemään kiusallisen vaikutuksen emännän ilmeinen halu suutaa miestänsä. Olin juuri aikeissa ruveta laskemaan tästä leikkiä, mutta emäntä oli saanut ruoan pöytänsä ja kehoitti syömään, sanoen:

— Siinä nyt on vain ... mutta kun on näin yöaika, ei oikein viitsisi keittääkään ja... Vaikka mitähän mä sitä koristelen, paras sanoa suoraan, ettei taidakaan. Mitäs minä taidan keittää, puuroa ja velliä ja kaprokkiperunoita, hah hah haa!

Hän nauroi sydämensä pohjasta.

— Minä olen aina ollut vähän vanhanaikainen ja taitamaton, eikä tämäkään, tämä *meidän*, ole ruokien kanssa kovin uudenaikainen, niin on totuttu syömään melkein kylmältä... Tässä nyt olis viiliä, voita, lihaa, leipää ja juustoa ja maitoa... Tulkaa nyt... Olis meillä muniakin, keitänkö?

Kielsimme ehdottomasti. Pöydässä oli ruokaa ainakin viiden miehen varalle, kaikki mainiota laatua. Ja kyllä se nyt luistikin!

Syödessämme, kun kuvailimme emännälle, miten kiitollisena nälkäinen matkamies istuu tällaiseen erinomaiseen pöytänsä, kun on niinkin nälissään kuin me nyt, rupesi emäntä kertomaan erästä omaa

kokemustaan, joka hänelle oli sattunut viime syksynä eräällä kaupunkimatalla.

— Mä oikein istun tuohon, hän sanoi ja tuli istumaan toiseen päähän pöytää, kun me söimme toisessa päässä, — ihmisten lähelle toimittamaan kaupunkimatkaani.

— Tämä meidän oikein hevosella vei mun asemalle, kun menin. Aioin tulla vasta seuraavana päivänä, mutta asiani loppuivat ja tulinkin samana iltana jo asemalle takaisin. Ajattelin, että kestäilen siellä tuttujen luona, kun ne aina pyytävät, eikä tule aloksesta lähdeä.

Siinä iltapäivällä oli mun ruvennut ottamaan kenkä jalkaani, niin ettei tahtonut saattaa ollenkaan kävellä. Mutta aseman lähiseuduilla oli mulla sukulaisia, siellä toisella puolen jokea, se Pirttimaan miniä. Se on minun tätini tytär. Ne olivat, Tilta ylkämiehinensä, meillä toissa jouluna juhlakestissäkin monta päivää, kun niiden morsiuustouhu oli parhaallansa. Minä ajattelin, että heillepä nyt on sopiva mennä.

Niin minä klomppasin sinne pimeällä syysrapakolla ja kenkä puri jalkaa. Oli jo vähän myöhäinen, kun pääsin pihaan, mutta tuvasta näkyi vielä valkeata ja porstuan ovi oli auki. Menin tupaan. Isäntä istui takalla poltellen ja oli jo puoliksi riisuutunut. Pöydällä paloi pikkuinen lamppu.

— Iltaa, minä sanoin. Täällä tulee oikein myöhäisiä kulkijoita. Selitin, että olin heidän miniänsä täti ja kuinka minä nyt olin häätynyt kulkeelle näin myöhään ja pyysin yösijaa.

Isäntä ei katsonutkaan puhuessani minuun. Nojasi vain olkapäätänsä takkarautaan ja poltteli. Kun minä olin lopettanut, alkoi hän:

— Ei — ei — ei meille sovi ottaa yövieraita. Pitää mennä yöllä Almänninkiinkin ja...

Minä oikein hölmistyin, vaikka ei se ole minun tapojani. Kysyin siltä mieheltä:

— Mutta minkä tähden ette te nyt anna minun olla yötä, maata vaikka tuossa penkillä, kun en minä teiltä mitään pyydä?

Emäntä tuli kamarista. Hän oli arvatenkin ovenraosta kuullut meidän sanailemisemme ja sekaantui siihen:

— Kyllä ... kyllä on aivan mahdotonta ottaa meille nyt vastaan yövieraita.

— Mutta ... kun minä en pyydä muuta kuin tuossa penkillä maata? Minun ottaa kenkäkin niin surkeasti jalkaani jotta, jos mun nyt pitää sillä ontua tuolla pimiässä rapakossa ja lähteä talo talolta kerjäämään kenen penkillä saisi olla yötä, niin sepä nyt vasta...

— Ei se nyt meillä ainakaan sovi, sanoi emäntä tylästi.

Voi sentähden, kun minun teki mieleni ruveta niitä oikein haukkumaan, mutta sain pidätetyksi itseni. Minä vain kysyin rauhallisesti:

— Missä teidän poika ja miniä asuvat?

— Yläkerrass' ne, sanoi isäntä.

— Mistä sinne tikat menevät?

— Sieltä porstuan perästä.

Menin porstuasta etsimään vintinrappusia. Siellä oli pimeää kuin säkissä. Viimein pääsin muutaman rapun päähän, mutta siellä oli niin paljon kaikenlaista kamaa, joka vieryi, kolisi ja tukki tien, etten päässyt mihinkään, pääni vain löin seinäin. Aatamini alkoi jo oikein nousta, minä menin tupaan ja huusin sotaäänellä ovesta:

— En minä osaa! Siinä tikoilla on niin paljon päkkänoitä, ettei siitä pääse. Tulkaa näyttämään lampulla.

Isäntä tuli vastaan sanomatta lamppuineen aina tikkojen yläpäähän asti ja näytti tietä.

Astuin ovesta tädintyttären kamariin. Pöydällä palaa tuijotti huono lamppurämä. Mies oli ylhäällä ja luki virsikirjaa, mutta Tilta nukkui lapsen kanssa. Minun sydämeni jo löi ilosta, että tässäpä niille nyt oikein riemu syntyy, kun odotettu täti tulla tupsahtaa siinä paikassa.

— Hyvää iltaa, täällä tulee nyt oikein myöhäisiä yövieraita, mutta älkää nyt peljästykö, sanoin minä. Ja kun mies katsoa toljotti minua niin kuin lehmä uutta konttia, niin minua yritti ruveta suututtamaan. Mutta sain kuitenkin itseni hillityksi ja selitin miksi olin näin myöhään joutunut liikkeelle. Tuskin olin

lopettanut, kun se mies, ilman että edes istumaan käski, alkoi tavailla että:

— Ky-ky-ky-kyllä se on, kulkaa, nyt sillä lailla, jotta ei meidän sovi ottaa kortteeriväkeä.

— Ko-ortteeriväkeä? En suinkaan minä ole teille kortteeriväeksi tullut! En minä tarvitse mitään muuta, kun saisin vain tuossa lattialla maata yösydämen. Mulla on itselläni täällä kopassa kaikkea kyllä. Ei minun ole nälkä eikä jano.

— Joo, mutta kuulkaa, kyllä se ... kun sekin jo nukkuu... Ei meidän sovi tähän kortteeriväkeä ottaa.

Tätä kertoessaan emäntä nauroi sydämestään ja sanoi, ettei hänen auttanut muu, kuin lähteä kamuamaan kestitalosta ja etsimään toista yösydämen. Kaikkein enimmin häntä harmitti se, että oli itse näitä niin kovin kestivierainaan pitänyt, ja että nuoret ihmiset tulevat niin itsekkäiksi.

Hän tuli rappusia takaisin, potki kiusalla pyörimään kaikki päkkänät, mitä vain eteen tai ulottuville sattui, ja ankara kolina siitä pitikin syntymän. Arveli että kyllä se Tiltakin siihen heräsi, vaikka ei se hänen huutoonsa herännyt.

Lähimmässä talossa hän sai kohta hyvän yökortteerin ja vielä pantiin syömäänkin. Kehui sittemmin pari kertaa lähettäneensä tädin tyttärelle kutsuja, että tulla heille kestiin lapsinensa ja miehinensä, mutta eivät ole tulleet. Kun ne tulisivat, kyllä hän ne ylhäällä pitäisi ja opettaisi niille vähän ihmisten tapoja.

Olimme syöneet vahvasti, ja nyt juotiin joukolla vehnäskahvit päälle. Meitä oli pidetty hyvänä. Emäntä oli ehtinyt jo tehdä selkoa talon varallisuussuhteistakin, isännän vuorostaan suhdittaessa.

Molemmat ehdottivat, että makaisimme heillä yön. Mutta ravittuamme itsemme ja levähdettyämme emme sellaista ajatelleetkaan, sillä ihana kesäinen yö houkutteli kauniille metsäiselle taipaleelle pyrkimään kotiin, josta aiotun viikon sijasta oli nyt oltu poissa vain kaksi yötä. Tämän kolmannen loppu nukuttaisiin jo kotona.

V.

HOLLIJUTTU.

Isäntä Mäntyläisen suu oli juonikkaassa hymyssä.

— En tiedä, sanoi, te olette kertoneet niin hauskoja juttuja, että...

Katsoi sivuilleen, mihin sylkisi.

Monen muun suu oli jo odottavalla vehnäsellä. Siirtelivät jalkojaan, vaihtoivat polvea, mikä sytytti uuden paperossin, kuka pani piippuun.

— Annas minä kaivan perät sun piipustas, sanoi Tienvieri ulottaen Mäntyläisen piippua.

— Älä vain pohjaa puhko.

— En. Toimita sinä vain niitä sun satujas.

— Kerran kun minä olin Mäkiturja-vainajalla ajopoikana, aloitti Mäntyläinen, lähdimme, isäntä ja minä, Riimalaan holliin. Se oli niin Jumalalta kylmä talvipakkanen, että kun vähänkin kosteata tuli naamasta ulkopuolelle, kohta jäättyi, niinkuin tikku. Olimme molemmat paksusti puettuina. Mullekin laitettiin kotona isännän isävainajan vanhat turkit omieni päälle. Niillä oli reessä hyvin mukava istua, eikä minun ollut vähääkään muuten kylmä, mutta jalkoihin rupesi matkalla ottamaan, vaikka olikin aivan uudet karvakengät, jotka ruoti-Tuomas oli edellisellä viikolla tehnyt härkäpahasen koivista.

Muistan vielä aivan hyvin, kuinka mukavalta tuntui silloin, kun ensimmäistä kertaa kävellä tossottelin niillä karvakengillä ja hieroin hangella niistä tervavettä. Se härkä oli kesällä tehnyt niin monta sapettavaa kiusaa karjamatkoilla, että olin monta kertaa kynelet silmissä luvannut sille, selkänahkansa kautta, kaikki kalliisti maksaa. Se tapasi mennä jöngöttää ja huipata häntäänsä, piittaamatta yhtään mitään siitä, mitä minä sille vihojani puhkuin. Syksyllä se junkkari vihdoin pantiin penkkiin, ja silloin minä jo tilasin sen koivista kengät ja ne luvattiin. Siivot ansakengät niistä tulikin muuten, vaikka

täytyihän niihin tulla »Tuomaan peukalonjälki». Mutta minkä sille teki, kun en saanut itse tehdä.

Istuin lautakojian perässä ja annoin hevosen mennä hölköttää, kun isäntä ajoi edellä. Vaikka jalkojani vähän palelikin, en viitsinyt nousta, kun ne isännän isävainajan turkit oli niin raskaat, etten paljoa päässyt paikaltani päkähtämään. Päässäni oli minulla uusi, keltainen paslikka, jonka olin ostanut kynttelinmarkkinoilta edellisellä viikolla. Se oli hyvä paslikka, korean keltainen ja pehmeä. Sitä oli jo moni yrittänyt ostaa, mutta en ollut ruvennut kenenkään kauppoihin. Ajattelin vain, että antaa nyt mielen tehdä, muttei saada. Juuri näitä omia asioitani, ansakenkiäni ja paslikkaani, sitten niitä turkkeja mietiskellen ajelin toisen hevosen jäljessä. Isäntä oli noussut ja jäänyt kävelemään minun rekeni perään.

— Eikö sinun ole vilu? kysyi.

— Jalkoja vähän tuntee, sanoin.

— Tule kävelemään.

— Tiedä ... viitsikö.

— Jalkasi kylmetytät. Tule kohta, tahi minä kaadan.

— Kaatakaa, jos tahdotte.

Isäntä sieppasi samalla minun paslikanpiikkiini ja veti siitä tielle. Vaikka se olikin leikkiä, pisti minun aikalailla vihakseni. Se veti yli lautakojian laidan ja minun otti selkääni vähän kipeätä. Pelkäsin jo, että paslikka repee. Se oli aina niin kovakourainen ja vähä rehvänluontoinen, jotta minua tapasi sapettaa, kun viitsi niitä voimiansa näyttää sellaisille kakaroille kuin minäkin vielä olin, siinä kahden-kolmentoista tienoilla. Purin hammasta itsekseni ja ajattelin, että odota!

Kyllähän minä sen nyt jäljestäpäin olen ymmärtänyt, että hyvä tahtohan sillä oli, vaikka olis se saanut tulla ihmismäisemmin toimeen pannuksi. Mutta ei sitä silloin tullut ajatelluksi.

Kun siitä tieltä kömmin jaloilleni, olivat hevoset jo kulkeneet muutaman sylen edelleen ja isäntä istui omassa reessään ja nauroi. Nähtyään, että minä aloin juosta paarustaa, saavuttaakseni rekeni, huusi hän hevosille ja antoi niiden ruveta juoksemaan. Olin juuri saavuttamaisillani reenperän, kun hevoseni tempautui hilpeään juoksuun ja minä jäin raskaine turkkeineni tielle seisomaan.

Voi kamalaa, kuinka minua suututti!

Ensimmäinen kiusanteon ajatus, joka tuli mieleeni, oli se, etten päkähdä paikaltani, vaan jään siihen. Mutta sitten ajattelin, että sillä on syytä minua rangaista, eikä se katso, minkälaisen aseensa saa käteensä, kun sen pään ottaa. Rupesin siis tallustamaan jäljestä. Mutta koetin sen tehdä niin hitaasti kuin suinkin oli mahdollista. Pakkanen oli yhä kirppaantunut sen johdosta, että oli alkanut tuulla. Jalkani lämpenivät pian hyväksi, mutta alkoi samalla hiottaa. Mitään hätää ei mulla ollut. Muuten täytyy minun tunnustaa, että jonkinlainen vahingonilo täytti sydämeni, kun vähän ajan kuluttua näin isännän seisovan hevosten kanssa keskellä talvitietä ja kuulin hänen huutelevan ja karjuvan minua kiiruhtamaan. Mutta minäkö olisin kiiruhtanut! Lompottelin niin hiljaa kuin taisin ja ajattelin, että nyt *hänellä* on vilu.

Kun vihdoin saavutin, tuli hän jo vastaani seipäänkappale kädessä ja alkoi sillä annatella turkkieni päälle. Se ei koskenut juuri ollenkaan, mutta minä aloin huutaa aivan kuin henki olisi ollut kysymyksessä. Voi armas, kuinka minä huusin!

Ensin ajattelin, että jään makaamaan siihen tielle. Mutta sitten taas muistin, että se oli väliin niin siannahkainen, ettei säälinyt yhtään. Katsoin siis viisaimmaksi vääntää itseni rekeen, aina hiljakseen valitellen.

Sillä vainajalla oli kiukkuinen luonto, mutta pian se leppyikin.

Kun me tulimme Riimalaan, vedin itseäni aivan kuin koko ruumiini olisi ollut piestynä yhdeksi melloksi. Riimalassa istuin penkin ja hollisängyn nurkkaan ja murjotin. Seurasin siitä salaa isännän eleitä. Hän rupesi yhä useammin luomaan minuun syrjäsilmyksiä. Silmistä näin, että mies jo katuun ja ajattelin itsekseni: odota! Minä yritin jaloilleni, mutta valahdin lattiaan kiljahtaen. Isäntä tuli minun luokseni ja kysyi jo säälin äänellä:

— Piruko sun on?

Minä olin purskahtaa nauramaan, mutta sain sen väännytyksi poruksi.

— Luntioometko sinun on kipiät?

— Niin ... jos ei vain ole lonkkaluu tiloiltansa.

— Eihän se nyt? Enhän minä niin kovaa sua ... vähä pälssyjen päälle, leikillä, sillä kapulalla.

— Oliko se leikkiä?

— Mitäs se muutakaan... En minä sinua niin löyhäksi luullut...

— Antakaas itse koettaa ... jotta mies lyö seipäällä niin jumalattomasti pakkasessa lonkkaluiden päälle, sanoin minä.

— Mene maata ... tottapa se siitä nyt paranee.

— Ei minun sovi, kun täytyy hoitaa hevosia, uikutin minä.

— Kyllä minä ne hevoset hoidan. Riisu vain maata ja anna anteeksi... Perhana, minun pisti niin vihakseni, kun sinä jäit niin kauas ja minä luulin, että sinä taas juonittelit.

— Juonittelin... Vai juonittelin! Olisitte koettanut itse kaksissa pälsyissä ja näin kakarain voimilla.

Sillä lailla me siinä jantustimme ja minun oli vähä vaikea väliin pitää nauruani. Kun isäntä kehoitti aina, että mennä vain maata, hän kyllä hoitaa hevoset, niin minä rupesin sanomaan, jotta minä meinaan mennä pois, etten minä viitsi palvella, kun ei tiedä koska henki viedään ... vaikka kaikkensa koettaa. Isäntä hyvitteli kaikella lailla ja auttoi minua sänkyyn.

— Panetko piippuun? kysyi sitte ja tarjosi massikkaansa, jossa oli Rettigin kasakoita. Minun oli taas vähän vaikia olla purskahtamatta nauruun. Ennen oli isäntä aina vainonnut minun piippujani, särkenyt ainakin viisi savi- ja plankkupiippua. Nyt täytin nysäni hänen massikastansa. Kun en aina voinut estää naurua purskahtamasta, koetin vääntää suuni itkuun ja ääneni myös. Kai se onnistui, koska isäntä tuli lähemmäs ja kysyi:

— Jottako se ottaa niin kipeästi?

— Jotta, valitin minä.

— Saat maata nyt koko hollin ajan, niin tottahan paranee.

Käänsin selkäni lattialle ja savuttelin, nahkasten alla maaten, isännän rettinkiä.

Holli kesti toista viikkoa ja minun kipuni myös. Eikä isäntä pakottanut mihinkään. Hän hoiteli minua kaiken aikaa niin kuin omaa poikaansa, antoi syödä parhaat palat ja poltella rettinkiänsä. Joskus minun omaatuntoani pyrki soimaamaan, kun niin pitkälle häntä kiusasin. Mutta lohdutin itseäni taas sillä, että kun hän oli antanut minulle niin monta syytöntä selkäsaunaa ja särkenyt niin monta sievää saviapiippua, niin pitäköön nyt vähän hyvänäkin.

Hollin loputtua olin jokseenkin terve ja autoin vikkelenä isäntää hevosten valjastamisessa. Matkalla antoi hän minulle viinaakin. Olimme nyt parhaat ystävät, paremmat kuin koskaan ennen, ja tulimme laulaen läpi oman kylän.

VI.

HERASTUOMARIN KERTOMUS.

Vanha herastuomari painoi kynnellään tuhkaa piipussaan. Muhoileva hymyily kirkasti ystävällisiä kasvoja.

— Minä en ole ollut paljo koskaan kotoa edempänä, enkä osaa mitään sellaista, joka teitä huvittaisi, sanoi.

— Kun mies on viidettä kymmentä vuotta istunut käräjiä! huudahti seppä.

— Niin, no ... no ... ne käräjäjutut, olisko ne sen arvoisia?

Kaikki tunsivat, että herastuomari vain tällä tavalla lypsättää. Jo hänen eilen illalla saunassa ajeltu

leukansakin tutisi jännityksestä, josta helposti saattoi päättää, että puheliaalla ukolla oli jotakin mielen päällä.

— Kyllähän minulla niitä käräjäjuttuja olisi, mutta... Kerrankin, kun asessori C. pysäytti käräjät neljäksi vuorokaudeksi ja ryypätä pIRRasti kapteeni B:n kanssa.

— Neljäksi vuorokaudeksi! huudahti Arvonen. Ja mitä kärjäväki sanoi?

— Mitäs ne ... odottivat ja toimittivat satuja toisillensa.

— Menivät kotiinsa?

— Lähiset menivät, mutta ei pitkämatkaisemmat. Siellä niiden täytyi aina olla varuillaan kaikki päivät, kun ei tietty yhtään, koska asessorin päähän kivahtaa tulla istumaan ja huutaa juttu esille.

— Mutta sepä oli.

— Se oli sitä senaikaista. Onhan siitä nyt jo neljäkymmentä vuotta.

Herastuomari näytti yht'äkkiä hieman hermostuneelta. Silmistä saattoi huomata joitakin levottomuuden merkkejä. Alituisen painoi hän kynnellään piippua, ystävälliset huulet mutuelivat ja silmät pälyivät arkoina jokaisen silmiin, joka jollakin tavoin päästi ääntä.

Hän oli perin hyvänsävyinen mies. Ei varmaankaan ollut sattunut yhtään kissaakaan hänen 70-vuotiselle elämäntaipaleelleen, jolla olisi ollut syytä katkeruudella kohtausta muistella. Nytkin hyppäsi sepän ruskeanharmaa kissa herastuomarin polvelle. Ilonvälähdys vanhuksen hymyilevissä silmissä oli liikuttava.

— Ka poikaa ... aika poika ... poikako se ... poika!

Herastuomari silitti kissaa, jonka häntä piirteli hänen leukaansa ja silmät pälyivät silmiä, kunnes mielistyneestä kissanrinnasta kohosi kiitollinen:

— Mi-aa-u.

Herastuomari kumartui kissan puoleen, tavoittaen sen katsetta:

— Mi-aa-u se sanoo ... poika.

Joku miehistä kuiskutti toiselle:

— Se katu jo, kun tuli luvanneeksi kertoa tuomarinsa juopottelusta.

— Alkakaa jo kertoa, kehoitettiin.

— Noo ... älä hätäile. Pitää tätä poikaakin vähä silotella ... niin, poikaa, poikaa... Lempo kun se on komia poika!

Kissa kehräsi, notkisteli painelun mukaan selkäänsä, kurotti kuonoansa herastuomarin suun lähelle, heilutti uljasta häntänsä ja huusi:

— Mi-aa-u!

— Niin toki... Mi-aa-u se poika vain sanoo...

— Kyllähän minä sen tiedän, aloitti herastuomari, jotta teille hyvin kelpaa herrojen juomajutut. Enkä minä viitsi nyt puuhun mennä, kun kerta tuli luvattua. Mutta kyllä minä sen sanon, että harvoin niitä on niin viisaita tuomareita kuin se vainaja. Kyllä asessori oli sitte selvällä mies! Mutta kun se puhti tuli päälle, niin ei auttanut, vaikka olisi ollut itse maaherra häsyssä, ryyppäsi vain, pIRRasti.

Tavallisesti sellainen tuuri rajoittui kuitenkin yhteen ja kahteen päivään. Mutta silloin kerran, kun istuttiin talvikäräjiä, sattui tulemaan vieraaksi merikapteeni B. Tuli kaupungista päin, juutas. Minä muistan vielä aivan hyvin sen, kun asessori sai oikeussaliin kuulla, että kapteeni oli tullut, että joutui heti niin levottomaan tilaan, että näytti aivan kuin olisi ollut tulisten hiilten päällä. Arvasi, että kapteenilla oli mukanaan miestä väkevämpää.

Me käsiteltiin juuri yhtä ruumenten varkausjuttua. Siinä oli paljon todistajia ja ne todistivat ristiin, ja... Asessori ärjyi ja murahteli. Me koetimme kulkea tuvanpuolella niitä neuvomassa, Isopelto ja minä, mutta eihän siitä paljon hyötyä ollut. Kun ne tulivat oikeuden eteen, niin pelkäsivät ja vapisivat ja sotkivat aivan. Niitä oli koko joukko kaikenlaisia turhanpäiväisiä juttuja, niin että minunkin jo oikein pisti vihakseni, kun sellaisilla oikeutta ja itseänsä vaivataan. Mutta ei niitä sillä kertaa paljon tutkittu.

Aessori enimmäkseen myttäsi vähin hyvin kaikki ja kuittasi kulut asianomaisten kesken.

Kyllähän siinä vähän taisi tulla tehtyä oman käden oikeutta, mutta ei mekään, lautamiehet, viitsitty... Lempo käskee heitä kulkemaan käräjillä muutaman kymmenen pennin asioista!

Eikä siinä kauan viivytty, kun sille päivälle määrätty jutut oli ranssaakattu ja mytätty. Aessori katosi omiin huoneisiinsa niinkuin kaste, ettei sille päivälle enää nähty.

Seuraavana aamuna kokoontui käräjäväki tavalliseen aikaan. Mutta aessori ja kapteeni istuivat tuomarinkamarissa ja ryypätä pirrastivat. Silloin jo tettiin kertoa, että kapteeni hyväkäs oli tuonut tullessaan 2 kannua rommia. Ymmärtäähän sen, minkä koltosen sellainen tekee hyvällekin miehelle. Päähän menee kuin juutas ja vielä vie jalatkin. Kyllä minä olen nähnyt, vaikka en koettanut ole.

Ihmiset olivat kahdella päällä, ruvetako odottamaan, vai lähteäkö pois. Ne kehoittivat meitä lautamiehiä käymään kysymässä, mutta ei kukaan tahtonut viitsiä. Viimein minä menin, ajatellen että minkä mulle tehnee...

Tuomarin ruokapöydän ääressä ne istuivat ja lauloivat yhtä siihen aikaan paljo laulettua laulua, jonka laulamisesta näilläkin käräjillä oli annettu kahdeksalle pojalle laulusakot.

— Sakonalaisia laulujako täällä vain? minä sanoin piloillani, kun äijät niin tosissaan vetivät.

Ei se aessori minuun suuttunut, mutta ei lempo tehnyt myöskään selkoa, istutaanko sinä päivänä vai ei. Ei hänellä ollut tällaiseen lomaan laillista oikeutta. Niine hyvineni tuln takaisin.

Eikä siinä mikään auttanut käräjäväen eikä lautamiesten. Ruvettiin kuluttamaan aikaansa, niinkuin osattiin. Haettiin viinaa ja ryypättiin. Toimitettiin satuja ja prikuttiin ja susilautaa pelattiin ja mitä konstia he kukin tekivät. Muutamat kiivaammat monesti yllyttelivät mennä aessoria vaatimaan istumaan, mutta eivät uskaltaneet. Kas, sillä vainajalla oli sellainen heikkous, ettei se asiaa käsitellessään oikein saattanut unohtaa, jos joku oli häntä loukannut... Niinkuin nyt on kaikillakin ihmisillä vähän sellainen luonto.

Joka päivä lisääntyi käräjäväki. Neljännen päivän aamuna oli jo ihmisiä niinkuin pilviä. Nyt rupesi meissä kaikissa olemaan sellainen kapinahenki, että ajateltiin jo lähteä kaikin pois ja tehdä hovioikeuteen ilmoitus asiasta.

Mutta ennenkuin tähän ryhdyttiin, lähettivät ne vielä minut sisään. Menin kyökkiin. Hanna, joka oli niillä passarina, kertoi kuiskaten, että herrat olivat siinä aamulla neljän ajoissa tapella nykäisseet, mutta sitten uupuneet niin, että olivat nukahtaneet. Kun Hanna oli ovenraosta mennyt katsomaan, nukkui aessori pöydän alla pylyllään ja kapteeni aessorin vuoteessa. Minä menin neuvotonna tupaan takaisin. Kun juuri puhelimme siitä, mitä pitäisi tehtävän, tuli Hanna suurella hopulla kutsumaan minua. Ajattelin kohta, että mikähän nyt mahtaa olla hätänä?

Mitäs ollakaan. Kun tulen tuomarin kamariin, makaavat molemmat aessorin vuoteella kamalan näköisinä. Aivan niinkuin kuolema olisi jo istunut ratsasreisn nenänpäällä.

— Mikä täällä nyt on hätänä? mä kysyin.

— Pää kipiä, pää kipiä, valitti aessori. Kapteeni siunaili oikein Jumalan-nimen kautta ja valitti syntiänsä.

— Pitääkö hakea pappi? kysyin minä.

— Ei tässä auta pappi mitään, rakas lautamies, sanoi kapteeni. Mutta hakekaa viinaa.

— Ei täältä saa mistään viinaa ... ovat näinä päivinä konineet joka nurkan, minä sanoin.

Aessori nousi nelinkontin vuoteessaan ja kysyi:

— Eiköhän pappilasta saisi vähä ehtoollisviiniä?... On sieltä ennen saanut tällaiseen hätään.

Minä sanoin, että voidaan sitä koettaa.

Siinä lattialla oli vähän kaikkia lajeja, niin ettei oikein sopinut astella joka paikkaan. Mä seisoin ovipielessä ja ajattelin itsekseni, että voi herra siunatkoon, kun oppineet miehet tuolla lailla...

Mutta eihän se voivottelemalla parannut.

— Eikö niillä käräjämiehillä olisi yhtään viinaa? kysyi kapteeni.

— Sitäkö nämä sitten ... kun ei ole lupa myydä eikä lainata, minä sanoin. On siellä, minä sanoin, se

Samulikin, joka on haastettu vastaamaan viinanmyymisestä.

— Onko se siellä? Aessori nousi päätään pidellen, aivan kuin uusi elämäntoivo olisi alkanut näkyä.

— On se, sanoin.

— Menkää hakemaan tänne!

Lähdin kohta. Pian löysinkin Samulin, joka lähti tuomarin puheille vastustelematta. Sillä junkkarilla oli nähtävästi täysinäinen pullo povella, kun meni. Minä sen arvasin siitä, että kun Hanna taas vähän ajan kuluttua tuli noutamaan minua, oli pöydällä vielä viinapullo puolillaan ja molemmat näyttivät saaneen ensi kohmelonsa. Pesivät nyt silmiään ja kaikesta näytti, että meinattiin taas ruveta istumaan käräjiä. Aessori kaatoi ryyppyn ja sanoi minulle:

— Ottakaa, lautamies.

— En minä, mä sanoin... Tarvinneeko nyt mennäkään pappilaan?

— Ei. Mutta ottakaa ryyppy.

— En minä ollenkaan, eikä aessori muista. Kiitoksia vain.

— Eikö ollenkaan? kysyi aessori ja vahtasi mua silmiin aivan kuin lehmä uutta konttia.

— Ei. Minä en ole koskaan ryyppänyt.

Aessori tuli luokseni. Tunteli käsivarttani ja kysyi:

— Onko se ihmisenkään, kun ei ryyppää?

— On se! minä nauroin, ja terve onkin.

Minä katselin samalla, kun se kapteeni yritti ryyppyä suuhunsa. Käsi vapisi niin, että aina kun aikoi nostaa ryyppyn, läikkyi viina pöydälle. Oikein oli surkeata nähdä ikänsä puolesta parhaillaan olevaa miestä sellaisessa tilassa. Teki jo mieli mennä auttamaan, mutta ajattelin taas, että on oikein syntyä auttaa viinaryyppyä huulille tuollaiselle, joka on niin kovin tyyten juonut miehuutensa. Kapteeni parka koetti asetella ensin jalkojaan ja nojata pöytää vasten saadakseen tukea, sitten sovitella ruumistaan löytääkseen tasapainoa. Silmien tähdätessä viinalasiin rävähtämättä, toisella kädellä pidellen toisen ranteesta, koetti vivuta lasia huulilleen. Viimein se onnistui. Väristys näytti käyvän läpi miehen ruumiin. Voivoi sentähden...

Mutta kun ne tunnin verran laittelivat itseänsä, jo ilmestyi aessori oikeussaliin ja alkoi kun alkoikin istua. Nyt se oli niin hyvällä tuulella ja lempeänä, että oikein oli mukavaa.

— No tuomittiinko Samuli viinanmyynnistä? kysyi joku nuoremmista kuulijoista.

— Ei sitä sillä kertaa...

Herastuomarin silmä välähti ikään kuin karkuteille.

— Vai ei sillä kertaa...

— Ei. Enpä enää sitä asiaa niin tarkkaan muista, mutta ne taisivat olla, ne todistajat, vähän sellaisia ja tällaisia.

Miehet rupesivat naureskelemaan ja juttelemaan, sillä herastuomarin kertomus oli lopussa.

— Vähän sellaisia ja tällaisia, jatkoi joku.

— Niin! Sellaisia ja tällaisia.

Herastuomarin katse jo kirkastuu.

— Kun niin moni sai hyvään tarpeeseensa niinä odotuspäivinä, niin...

— Tuomarikin.

— Ja monta kertaa oli saanut!... Ka sitä poikaa ... juutasta kun on komia poika...

— Mi-aa-u!

VII.

MANU-PAPISTA.

Isopeltokin, vaikka oli sellainen suupaltti, oli hiukan hämillään, kun piti ryhtyä kertomaan. Naurettiin oikein miesjoukolla ja saatiin hänet pian juttutuulelle.

— Jos minä nyt kerron teille siitä vanhasta Manu-papista. Se oli hauska ukko. Kiroilikin, kun siksi sattui ja otti miestä kauluksesta. —

— Siitä on nyt jo viitisenkymmentä vuotta. Minä kävin hänen aikanaan rippikouluni. Sukkela pappi. Se kyseli aina jokapäiväisiä elämänasioita ja opetti niitä. Eikä paljoa tarvinnut ulkoa lukea. Mutta sisälukua vaati... Sitä vaati.

Hypättiin kirkonkylän kaikki välyset tuhanteen ristiin rippikouluaijana, syysiltain kauhteilla niin, että rapa roiskui.

Kerrankin satuimme poikajoukolla pappilan riihitienhaaraan juuri kun navettapiika, jonka nimi oli Maijastiina, ajoi retuutti eloja ja lyhteet kuormasta putoilivat joka askelella. Piika huusi niin, että koko kylä kaikui. Me sanoimme, että älä huoli Maijastiina, kun pastori tulee, panee sun jalkapuuhun.

— Jalkapuuhun, jalkapuuhun, teidät se siihen panee, härkäpäät.

Lyhteitä yritti nakella kuormalle, mutta kun tie oli niin surkeata, eikä ollut muuta kuin pieni vitsaköyden kappale, jota Maijastiina oli jatkanut silain häntävyöllä, mitä sillä sitte elokuormaa köytettiin. Lyhteet putoilivat aina vain. Eikä piikaparan lopulta muu auttanut kuin ajaa rouhuuttaa riihen ääreen kuormansa, minkä sai pysymään piikkilavalla, ja lähteä sitte kantelemaan elolyhteitä rapaisesta kujasta.

Me menimme auttamaan. Kokoilimme lyhteitä ja riiputimme riihikartanolle juuri kun pappi pistäysi siihen nurkan takaa. Kohta kun näki meidän kiikuttavan lyhteitä, alkoi hokea:

— Katos ... katos ... Maijastiina pentelekö se lyhteitä pudottelee ... selkään!

Maijastiina riipoi ja reuhtoi vihoissaan ja vastusti:

— Maijastiina pentele se pudottelee, mutta miksei pastori osta köysiä?

Pappi oli juuri tarttunut vitsaköyteen, johon Maijastiina oli jatkoksi pannut silain häntävyön. Hän piteli sen päätä takakädessään ja aikoi juuri ruveta huitomaan Maijastiinaa. Piika pysähtyi vastapäätä, tömppäsi jalkaa ja uhkasi:

— Jos vain ... niin...

Pappi uhitteli vielä lyödä, mutta Maijastiina tempaisi toisesta päästä köyttä niin, että pastori oli mennä kynsilleen.

Pappi huomasi nyt uudestaan meidät ja meni hämilleen.

— Osta köysiä ... osta köysiä, hoki. Siinäpä vasta raha reikänsä löytää, kun teille köysiä ostelee!

Nauroi. Mutta jätti piian siihen vihoissaan riipomaan ja tuli meidän kanssamme lyhteitä kantamaan ja kehui:

— Kelvoksia poikia, kelvoksia, kun kantavat lyhteitä niin koreasti.

Sekin vainaja, ei hän ollut huonolahjainen eikä muuten paha. Mutta maallisen tavaran perään oli kovin perso.

Muistan, kun kerran puolikasvuisena poikana satuin isävainajan kanssa papinmaksuille. Meitä seisoi useampia pastorin aitan alakerrassa. Yläkertaan oli juuri mennyt Hakalainen ja arvatenkin kaatanut ohransa mittaan, kun pastori ärjäisi:

— Sulia on kuroja puoleksi!

— Sellaisia meidän ohrat on, selitti Hakalainen.

— Minä en huoli sun sekulistasi. Mene puhdistamaan. Et syö itsekään kuroja.

— Kun olisi aina edes kauroja, ei olisi täällä hätääkään, jutteli Hakalainen vain hyvin rauhallisesti.

Niin ne siellä sanailivat. Pastorin ääni kävi yhä huutavammaksi, kirosanojakin jo nakkeli.

— Ooh vai ... kuin siellä käy, kuiskasi isävainaja.

Hakalaisenkin ääni alkoi jo nousta. Ruvettiin tömppäämään jalkaa aitan ylälattiaan niin, että ... minä muistan kun putosi jauhoasihti aitan naualta ja Jumpparin paappa, joka oli niin kurillinen, veti niskansa kyrmyyn ja jupisi että:

— Joko niitä pastorin manaamia piruja nyt tulee!

Juuri silloin siellä ylisellä tuntuivat ottavan yhteen, pastori ja Hakalainen. Auta armias kun siellä jytisi! Eikä siinä viivytyt kuin siunaaman aika, kun ne tulivat kolin kolia ahtaita aitanrappuja alas. Minä pelkäsin niin että sydän oli kurkussa, ja koetin ryömiä erään jauhotynnyrin suojaan.

Siinä oli muutamia miehiä, jotka silmät ympyriäisinä katselivat pastorin ja Hakalaisen tappelua. Ja kun ne tulivat rappuja alas, jo pelkäsin että kuinka siinä käy ikään. Mutta ei niiden kuinkaan käynyt. Hakalainen oli nyt jo niin suuttunut, että hapuili tuppea kiroten ja hammasta purren. Mutta pastori näytti alkavan hävetä ja lauhtua, yritti pakoilla ja hoki:

— Katsokaa päältä, katsokaa päältä ... käy pappinsa kimppuun!

— Sinä ensin! kiljui Hakalainen ja löi karvakenkensä aitanlattiaan. Kun kehtaa, raato, kimppuun käydä, vaikka ihmiset vetävät hikensä ja väkensä muutamalle saatanalle... Jos olis toinen paikka, niin minä näyttäisin sille...

Hakalainen huimeni yhä. Sillä olikin niin tuima luonto, ihan pitäjän kuuluisimpia. Isävainaja meni vihdoin suhittamaan ja sanoi, että hillitä nyt luontoansa vähän, kun ollaan tällaisessa paikassa. Pappi se näytti alkavan jo pelätä, puhutteli toisia miehiä niin ystävällisesti, kuin ikänä taisi.

Juuri kun siinä parhaillaan sohittiin, tuli Pakkasen emäntä aitan ovelle.

— Emäntäkin tulee ja tässä hasataan, sanoi pastori ja etsi lakkiaan, joka oli vyörynyt tynnyrin taakse.

— Mulla olisi täällä lammas, sanoi emäntä. Meiltä kuoli isäntä, menee lammas pastorille.

— Lammas menee... Onko täysikuntoinen lammas?

— Noo, parahia lampaita, oinas.

— Vai oinas. Eikö ollut uuhta?

— Olisi niitä ollut uuhiakin, mutta sanoivat siinä kylillä, että pastori ottaa mieluummin oinaksia kuin uuhia ... kun miespuolinen on kuollutkin.

— Kuka sanoi?

— Kylällä sanoivat.

— Jopa, jopa... Kyllä se... Vai kuoli isäntä. Jumalantautiako oli, vai?

— Oikiaa jumalantautia.

— Niin, niin ... koska aika tulee meistä kunkin kerran... Onko oinas valkoinen vai musta?

— Harmaa.

— Pasturska saa sukkavilloja, vai onko teuraselukka? Ei taida olla niin lihava?

— Kyllä se kelpaa pitää tai penkkiin. Se on hyvävillainen ja suuri.

— Hoi! huusi pastori piialle, joka käveli pihassa. Käy sanomassa pasturskalle, että tällä on testamenttilammas ... tulee ottamaan sen ja panee kettaan.

Sitte kääntyi hän uudestaan aittaan. Hakalainenkin oli jo lauhtumaan päin. Jyvät kelpasivat nyt muistuttamatta. Oli jo kokoontunut useampia maksajia, joten alkoi olla tungos. Pastori puhui nyt kaikille niin ystävällisesti kuin suinkin osasi, eikä ollut enää pahaa paikkaa. Minä katselin, kun miehet kaatelivat jyviä mittaan. Monella oli hyvinkin kauraisia ohrat ja huononpuoleisia rukiita. Mutta se oli ollut niin sateinen kesä ja hallainen syyspuolella, ettei ihmisillä ollut sen parempia. Toiset antoivat

pyyhkiä mitan keskeltä kahtia. Oli niitäkin, jotka kielsivät pyyhkimästä. Silloin aina, kun joku kielsi pyyhkimästä mittaa, hymyili pastori ja sanoi:

— Eikö?

Toiskan vaarivainajakin oli tullut siihen. Hän oli melkein koko elinaikansa ollut kirkon seksmannina ja piti sen vuoksi kunnianansa maksaa hyvin. Nytkin hän pudotti mitat kukkurapäähän ja käski rengin kaataa laariin.

— Joka evankeliumia jakaa, hänen pitää evankeliumista elatuksensa saaman, sanoi vaari.

Pastori näytti melkein liikutetulta.

Ja kun sitte mentiin ryypyille renkituvan puolelle, kulki Toiskan vaari etunenässä. Tultuaan tupaan meni kättelemään pasturskaa ja sanoi:

— Minä sanoin pastorille, kun kaadoin kukkuramitan, jotta ei niitä pyyhkiä tarvitse. Sillä joka evankeliumia jakaa, hänen pitää evankeliumista elatuksensa saaman.

— Hmh. Äijä oli vähän toisellakymmenellä kun lähdettiin. En minä tiedä missä välissä se sai... Mutta pappilan kujalla jo alkoi veisata. —

VIII.

TAPANINPÄIVÄ MÄKELÄSSÄ 1870-LUVULLA.

Suutari Tienvieri oli silloin ollut oppipoika. Mäkelän joulunalustöistä olivat parit kengät jääneet joulun välipäiviin. Suutarinoppilainen sai sen vuoksi jäädä talon ruokiin pyhiksi. Siihen aikaan suutarit valvoivat joulun edellä monta viikkoa yhteen jaksoon. Oppilainen otti sitten universonsa takaisin pyhinä ja nukkui.

— Jos te ymmärtäisitte, kuinka ihanalle tuntui tällaiselle pahanpäiväiselle suutarinoppilaalle jouluaamu, jolloin ei tarvinnut nousta ylös, ja oli vielä tiedossa Tapani makuuajan jatkoksi, te varmaan joskus koettaisitte valvoa edes viikon, saadaksenne koettaa. Minäkin ... Herra siunatkoon sentään! ... Jesus tuntui syntyneen aivan varta vasten minua varten, että minä, ihmisten juhlakenkien vuoksi syntiä tehnyt, vaivainen suutarinoppilas, saisin oikein nukkua. Nukkua nukkumasta päästyäkin! Nukkua ja herätä sitten joulun välipäivinä uutena ihmisenä, yhtä lunastettuna, pestynä ja pyhänä kuin nekin, jotka olivat joulukirkossa käyneet narukengillä, joita me teimme.

Mutta teille nuoremmille on silloinen Tapaninpäivä varmaankin vieras ja kaukainen. Onhan niistä ajoista jo nelisen vuosikymmentä kulunut! Jos koettaisin kuvata teille sen silloisen Tapaninpäivän sen verran, kuin oman nukkumiseni välistä havaitsin ja niitä ihmisiä tuntien pystyn heidän mielikuviansa eteenne maalaamaan.

Tapaninpäivä oli tullut. Minä makasin ovikorkosessa hortoillen, mutta saatoin jo seurata tapausten menoa talossa.

Isännän ja emännän kesken oli äsken ollut peräkamarissa pieni kahituinen. Emännän mielestä kun isäntä kulki liian usein siellä. Hän pelkäsi, että jos sitä jatkuu, niin se lähtee illalla nuorten äijäin kanssa tapaninajolle. Sitten saa Suoti taas hypätä itsensä likomäräksi. Ja jos sattuu yksiin Mäkikylän sepän tahi Latvalan Iisakin kanssa, niin tappelemaan ne rupeavat kohta, kun ollaan vähän nenissään.

Sen tähden emäntä oli mennyt kamariin isännän jäljessä.

— Kun on vanha mies jo, niin saisi pysyä kotona ja katsella aikansa kuluksi jumalansanaa.

Isäntä oli hieman hätäntynyt, kun kamarinovi napsahti juuri silloin kun hän pulitti. Mutta hän sai heti ryhtinsä ja ajatteli, että samapa tuo nyt on... Huuliaan nuoleksien ja siivoten ryypyn jäljeltä, katsahti hän emäntään nuhdellen, silmät vesikalkkamalla.

— Noo, kun sä katselet, niin eikö se sillä meidän talon osalle piisaa. Suu yllätteli pilkkahymyyn. Hän kaivoi taskustaan tulukset ja alkoi iskeä tulta suureen hopeahelaiseen liitupesäpiippuunsa. Emäntä istui kamarissa levällään olevan vuoteen laidalla, kireä ripityksenpiirre silmäkulmissa.

— Saa vain nähdä, eikö se Jumala vielä tule sullekin vastaan.

— Josko ei muuten saavuta?

Isäntä iski tuluksilla tulta samalla kuin keskeytti emäntänsä ennustuspuheen.

— Tee vain pilaksi...

— Mitä sinä niitä turhia ... saarnaisit palvelijoille ja kakaroille, sanoi isäntä, ja saatuaan piipun savuamaan lähti tupaan. Emäntä sai tulla sinne jäljessä, jos halusi.

Päivä oli harmaa, talvinen. Lumilakeudet loistelivat kylän ympärillä sumupiirin rajoille. Maantieltä kuului silloin tällöin peltrujen helinätä ja tusinakulkusten kilisevää pauhua. Kirkkorekien kumea kopina erosi jyrkästi kakkulain perässä arkina kulkevien työrekien huilailevan anturan äänestä.

Isäntä katseli ulos ikkunasta. Siitä näki kartanontausta-pellon yli maantielle. Joku pariskunta ajoi siellä kipsikuormineen. Koko reen peittivät vällyt punaisine väsköoti-peitteineen. Jo sykähti sydämessä. Onko tämä joulua, jos tässä vain kaiken päivää istuu, polttee ja joskus yksikseen maistahtaa akan rippisaarnan alle? Käy tallissa ja pupattaa lihavia hevosia, joiden jalat kangistuvat liikunnan puutteessa? Kun tulee tupaan, jatkaa emäntä yksitoikkoisella äänellään virsikirjanlukua...

Taas menee tiellä hevonen. Peltrut pauhaavat kuin viimeistä päivää ja tuttuja miehiä istuu Isakin vanhassa pitkässä pulkassa, missä on punakeltainen pohjaväri, siinä mustalla ja valkealla maalatut lohikäärmeenkuvat, y.m. Jo vilahtaa mielessä syntinen ajatus, että kun tulisivat tänne! Mieli avartuu sen mukana ja karkaa ajassa muutamia vuosia taaksepäin, jolloin... Ei, mutta ne menevät ohitse nekin. Taas on näkymö harmaan tyhjä. Toisentuvan savupiipusta alkaa vain nousta savu ja kaivolle ilmestyy piika puhdasvesi-korveen kanssa... Liekö siellä joku vieras? Onko mahtanut Taipaleen väki kestiin tulla?

Emäntä lukee yhä virsikirjaansa. Jouluvirret ovat jo puolitiessä. Isäntä ajattelee, että mitähän olisi, jos... Ja katsahtaa kamariin päin. Mutta samalla emäntäkin taas luo häneen varastavan syrjäsilmyksen, aivan kuin tahtoisi sanoa:

— Älä vain!

Mies puolestaan painaa katseensa takanperään ja ajattelee, että hän ei välitä, vaikka emäntä kuinka häntä vartioitsisi.

Samalla tulee eteisessä joku ja lyö lujasti lunta karvakengistään. Se on Maijastiina, joka tässä on ollut huutolaisena pienestä työstä ja nyt ensi keväänä aikoo ripille päästä. Isännän mieleen jo menee, miten emäntä heti, kun Maijastiina pääsee tupaan, alkaa tätä nuhdella kylänhyppäämisestä ja komentaa pitkänkirjan käteen. Hän, isäntä, puolestaan ei viitsisi aina niille mukuloille pitää loppumattomia rippisaarnoja, eikä malttaisi niitä kiusata sillä iankaikkisella pitkänkirjan lukemisella, mutta hän ei viitsi nostaa riitaa...

Maijastiina astuu sisään, ottaa loukosta luudan ja pyyhkii jalkojaan.

— Koko päivän taas lennättää, eikä yhtään lue, puhuu emäntä lukunsa välistä.

— Juhlana ... kyllä sitä vähän saa. Tottahan sinne ripille nyt vähemmälläkin pääsee, puolustelee isäntä.

— No olisiko sunkin mielestäs sopivaa ja kunniallista, jos meiltäkin ripille päästäisiin hätinä, niin kuin näpältä?

— Kyllähän Maijastiina pitkänkirjansa taitaa.

Emäntä kiinnitti taas rauhallisena huomionsa kirjaan ja jatkoi ääneenlukuaan. Maijastiina haki pitkänkirjansa hyllykaapin pielestä, rikkinäisen posliinilautasen vierestä, missä sillä oli vakituinen paikkansa. Kävi istumaan takkakivelle ja alkoi hiljaa hyristä, emännän lukiessa virsikirjaansa omalla nuotillaan.

Isäntä nousi pöytäpenkiltä kismittellen ja aikoi nähtävästi siirtyä joko kamariin iskemään tuluksilla taas tulta piippuunsa tai ikkunan luo silmäilemään ulos maailmanmenoa, minkä yksinkertaisten, jäätyneitten ruutujen pienistä jäättömistä aukoista sitä saattoi nähdä. On vaikea tietää kumpaiseen hän aikoi, mutta silloin kuului taas porstuasta raskaanpuoleinen saapaskengän pauke, ja hän pysähtyi odottamaan ja katsomaan, onko se Toinentupa. Samalla vilahti mielessä hyväilevä, mukava ajatus, että jos Toinentupa sattuisi tulemaan, niin...

Se olikin Toinentupa. Hänkin näkyi laittaneen juhlakuntoon suuren perintövahapesänsä, jonka ränstynyt letkunvarsi ei ollut pitkiin aikoihin pitänyt tohuansa.

— Pitääkö se nyt? kyseli Mäkeläinen, tuoden kamarista tupakkalaatikkoa, missä seisoivat Rettinki. Hän asetti kuvapuolen Toiseentupaan päin ja ryähti ilman aikojaan.

Emännänkin silmä varastautui taas kirjasta. Hänen huomionsa niinkään kiintyi piipunvarteen, ja hänenkin teki jo mielensä kysyä sen johdosta jotakin. Se oli vanha tuttu, sillä olivat Toisentuvan miehet, ensin vaarivainaa ja sitten tämä, poltelleet juhlina mikäli hän muisti. Mutta jostakin syystä hän ei viitsinytkään kysyä mitään.

Isännälläkin oli nyt hausempi. Emäntä hiljensi lukuäänensä, kuunnellakseen toisella korvalla, ja Majastiina kuunteli haukotellen ja lukematta. Vihdoin Mäkeläinen haki kamarinpuolelta neliskulmaisen, tuopin vetoisen viinapullon ja jalkalasin. Emäntäkään ei edes katsahanut. Ja kun miehet olivat ryypanneet vuoroon pienen lasinsa Tapanin kunniaksi, kysyi Mäkeläinen emäntään päin kääntyen:

— Huolitko?

— En minä.

Pullo ja lasi vietiin pois.

Hiljainen unettava äänettömyys täyttää tapanijuhlaisten tuvan. Miestenkin puhelu ujuu harvasanaiseksi, jossa jokaisen ajatuksen välillä huomaa pienen sunnuntailepohetken. Könniläinen kello seinällä naksastelee juhlallisesti helähdellen ja maantieltä kuuluu silloin tällöin ohiajavain kulkusten helinöitä.

Silloin kuului pihasta kirkkaita poikaääniä. Kohta sen jälkeen tömisi porstuassa hieman huljuvilla lattiapalkeilla kapittavien pieksusaappaisten jalkain juoksu. Niitä tuli tupaan kaksi. Toinen oli oma poika, toinen tämän Toisentuvan. Isät katselivat hymyilevin silmin nuorimpia vesojaan, jotka toivat uniseen tupaan tuulahduksen verevää, reipasta tapani-iloa. Pian olivat konstien-teot käynnissä. Hevoskengitys lopulta kiihotti mieltä pisimmälle. Oli siinä hillittyä tasapainopunnitusta, avutonta putoilemista, epävarmoja, osumattomia, hätäisiä iskuja. Aina kun toinen putosi, silloin toinen korenon päälle.

Ja isiä huvitti. Niin hekin olivat aikoinansa tehneet. Nyt ei enää pysyisi korenon päällä. Hyvä kun reessä pysyy!... Jouluna tahtoo kangistua niin, että ... mies ja hevonen...

Kumpi sen lie tehnyt ensin ehdotuksen, että pitäisi käydä hiukan liehdyttämässä hevosten jalkoja ja ottaa akat mukaan, joka tapauksessa siihen toinen heti suostui. Emäntä pani virsikirjan kiinni ja rupesi nauramaan ja sanoi jotakin sinne päin. Mäkeläinen havaitsi kohta, että asia on nyt niin kuin pitääkin. Mutta rauhallisena miehenä ei hän ruvennut sitä huutamaan. Hän pani vielä piippuun ja antoi Toisentuvan härsyttellä emännän ajeluinnostusta.

Ja kun pimeä alkoi hämärtää, lähdettiin kumpaisenkin talon pihasta punaväsköoteihin puetuilla juhla-reillä tapanin-ajoon. Seisottuneet uljaat hevoset korskuivat, peltrut helisivät. Emännät istuivat siellä vällyjen sisässä ja huusivat viimeisiä käskyjä pihaan jäävälle kotiväelle. Isäntäin törnevä nappisaappainen oikeajalka riippui kuin perämela ulkona reestä ja suupielissä tuprusi kumpaisellakin lyhytvartinen piippu Rettigin kasakan hyvänhajuisia savuja. Kaikkien silmistä kiilui hyväntuulinen hymy ja rauhallisen itsetietoinen olemassaolon riemu. Siellä pihalla me, jotka kotimiehiksi jäimme, kuhisimme. Minussakin alkoi kaksipäiväisen levon jälkeen elää taasen liikkumisen ilo. Pieni Tapanikökö suunniteltiin Toiseentupaan nyt ilta-puolen aikana, että saataisiin hieman polkahtaa, kun Mäkelän Jussi oli oppinut Piittarin Iikalta »tahtia ja mahtia». Muistan, miten polkkanilkku kutkutti munkin jalkaini alla jo. Sitte myöhemmin pojat kuitenkin menevät »tapanille», eikä niiden hypystä illalla mitään tule...

Sanoivat työt.

Mutta maantiellä, jo kaukana kotoa juoksevat virmaa kilparavia Toisentuvan Liinukka ja Mäkelän Suoti. Illan hämärtäessä on pakkanen alkanut kiihtyä ja kuu noussut helottelemaan hymyillen juhlan kunniaksi. Peltrut soivat aivan kuin muinoin, kymmeniä vuosia takaperin, kun he kaikki olivat nuoria. Mieleen menee monta joulua ja monta entisaikaista iloa...

Kyllä se hyvä hevonen sentään on ... hevonen! Suoti syöksähtää Liinukan ohitse. Mäkelän emäntä naurahtaa ääneen. Isäntä ärähtää sydämen riemusta sykähtäessä:

— Suoti!

Toinentupa tempaa suitsista ja karjaisee kilpailun tulisessa kuumeessa:

IX.

RASMUS REILU.

Mikkolainen oli torpanmies. Siivo mies muuten, mutta hänen heikkouksiinsa kuului hymyillä aina niille kolttosille, joita hänen nuoruutensa aikana oli tehty virkamiehille. Hän kyllä myönsi, että nimismiesten ja siltavoutien silloiset puuhut olivat välttämättömiäkin. Mutta kun hän itse oli aina silloin, koskaan horjumatta tai erehtymättä, ollut niiden joukossa, joiden elämänvapaudelle nämä kruununmiehet yrittivät punoa esteitä ja juonia, ei hän voinut sille mitään, että hän edelleenkin muisteli näitä karsain, vaikka niistä ajoista oli jo kulunut 35 vuotta ja enemmänkin.

Ja kun Mikkolaisen vuoro tuli kertoa, arvattiin jo ennakolta, että se tulisi olemaan jokin yhteensattumus silloisen poliisivallan kanssa.

Mikkolainen istui polvi toisen päällä ja viputti jalkaansa, syleksi toisinaan terävästi, tuijotti pieksunsa kärkeen, suoristi vihdoin vartalonsa, loi hymyävän silmäyksen ympärilleen, pysäytti katseensa herastuomariin ja virkahti:

— Se Rasmus Reilu oli kanssa yksi...

Joukko hieman liikahti uteliaasta odotuksesta. Tunsivathan kaikki Rasmus Reilun, nuoremmatkin, maineeltaan.

— Hän oli huvittavimpia poliisimiehiä, mitä yleensä saattaa tavata. Oli v.t. nimismiehenä ainakin toistakymmentä eri kertaa ja sen lisäksi aina ylimääräinen, itseoikeutettu apulainen. Mutta vakinaiseksi ei hän koskaan tullut — siihen aikaan. Herra Reilu oli syntyjään paikkakuntalainen, tunsu kaikki ihmiset, niin rehdit kuin ne muutamit lurjuksetkin, mitkä pitäjässä olivat. Hänellä oli uljas luonto käydä kimppuun, loistava kyky ryypätä ja kaiken maailman kierät juonet ja kurit ja apuna vielä hyvä suu. Että hän oli vahva viinamies, sen kaikki tietävät, niin ettei sitä tässä nyt erikseen tarvitsisi vakuuttaakaan. Lainkuuliaiset ihmiset pitivät jonkinlaisena, lain ulkopuolella sallittuna, ylimääräisenä oikeutenaan olla niin tutunomaisella kannalla Reilun herran kanssa, että aina jonkin verran mutkistelivat ja kierailivat, kun hän yritti heitä lailliseen satimeen saattaa. Moni teki sen aivan huvikseen.

— On niin hauskaa olla marjailemassa herrain kanssa, sanoivat.

Mutta oikein tosissaan ajattelivat ihmiset, että Reilun herran toimissa ilmeni muutamia, sangen omituisia ristiriitoja, kuten sekin, että, vaikka hän yleisen tiedon mukaan piti kovin paljon viinasta ja rommista, sai sitä laillista tai laitonta tietä, hän kuitenkin niin innokkaan jahtimiehen tavoin ajoi takaa viinan salamyymiä, salapolttajia ja viinanjuojia.

— Miksi ei Reilun herra salli muidenkin ryypätä? kyselivät miehet tolkussa.

— Emme me, köyhänpuoleiset talonpojat jaksa joka pulloa kaupungista haettaa, niin kuin te, silloin kun viinamadot alkavat kaivata.

— Antakaa köyhien ämmien myydä edes kaupungin viinaa. Saavathan siitä jo herrat voittonsa ja kruunu laillisen veronsa.

— Sallikaahan nyt toki tyhmänsekaiselle talonpojallekin ryypä murheen väliin.

— Kun herra itsekin ryypä joka päivä, vaikkei olisi murheitakaan.

Tietysti Reilun herra tällaiselle laittomuuden suosimiselle itki ja nauroi. Mutta kruunun palvelijan ei aina siihen aikaan auttanut tyhmän talonpojan kanssa muu kuin selkään anto huonoimmille. Silloin ainakin lakkasivat suutaan soittamasta.

Rasmus Reilu hallitsi kaikki v.t. hallitusaikansa silta- ja jahtivoutien, lautamiesten, leipurien ja maakauppiasten, papinapulaisten ja lukkarien arvokkaalla avulla.

Kerran — kertoakseni sellaista, mikä todella on tapahtunut — tuli leipuri, joka sen ohessa oli myöskin siltavouti, kertomaan muutamasta salakapakasta, jota kuulon mukaan pidettiin Rintakylässä. Hän ei

ollut saanut, muka, tarkkaa selkoa siitä, kuka sitä piti. Mutta jos seppä Pihtiläisen panisi kovalle, niin häneltä varmaan saisi siitä tolkun.

— Pihtiläiseltäkö? Reilu rypisti epäluuloisena otsaansa. Miksi et sinä kaivanut totuutta esiin Pihtiläisestä?

Toinen puolustelihe vaatimattomasti, luimisteli kulmiensa alta ja kiinnitti vihdoin katseensa saappaisiinsa, huovalla vuorattuihin korkosaappaisiinsa.

— Se on teidän asianne, virkahti.

Mielenkiinnolla seuraten siltavoudin ajatuksenjuoksua, kiintyivät Reilunkin silmät noihin uusiin, hyviin saappaisiin.

— Ne ovat uudet?

— Täytyi laittaa, kun jalat aina palelevat, ja...

— Minäkin tarvitsisin... Myö nuo mulle, alkoi Reilu houkutella.

Siltavouti pelästyi. Herra Reilu ei, näet, koskaan maksa, mitä hän näin apulaisiltaan ottaa velaksi. Neuvoton, juonta etsivä katse kiertää hapuillen ympäri. Sanoo vihdoin koetteeksi, kiinnittääkseen huomiota toiseen asiaan:

— Ajattelin, että jos kutsuisi sen Pihtiläisen tänne.

— Ei, mutta myö mulle nuo saappaat, minä pidän niistä.

Siltavouti säpsähti. Mutta samalla välähti hänen silmistään valonsäde:

— Akka on vihainen! Akka on nämä laittanut ... ja se on hirmuinen akka, niin kuin nimismies kyllä tuntee ja tietää.

Hän väänsi päätä ikään kuin akkansa pahuutta vakuuttaakseen.

Reilu purskahti nauramaan:

— Akka! ... Keksitpäs juonen, juutas... Pelkää, etten minä maksa. Akastasi sinä viisi huolit, lyöt kuin vierasta sikaa.

— Ha haa! nauroi siltavouti, jaksamatta salata iloaan sellaisesta kehumisesta.

— Noo, káske se Pihtiläinen tänne.

— Jaa minäkö?

— Mutta lempoako sinä juonittelet tänä iltana? Et ole ymmärtävinäsi selvää puhetta. Kohmeloa taidat sairastaa.

— Kohmeloa ... arvattavasti... En ymmärrä mitään.

Hän painoi kädellä päätään.

— Ymmärrätpä saappaasi pitää, junkkari.

— Kun täytyy pelätä akkaa ... se on sellainen juuttaan akka, pahasuinen, että.

— Káske Pihtiläinen sitte tänne.

— Mahtaisko tulla?

— Kun minä kásken!

— Se on kyllä totta ja ... ja ... niinkuin mahtavaa, kuinka minä nyt sanoisin. Mutta seppä on kovin juonikas ja pirullinen.

Siltavouti kynsi päätään.

— Etkö sinä ole? Vai mitä varten sinä olet siltavouti?

— Se on kyllä totta, mutta... Eiköhän jahtivoudin sopisi káskeä?... Se seppä arvaa kohta, että minä olen ilmoittanut... Ja niillä on paremmat välitkin jahtivoudin kanssa, ovat monasti samoissa ryyppykomennoissa, juonissa ja ... tuota...

Reilu. toi tammilaudan, laittoi itselleen tupakkaa helmivarsipiippuun, käski vieraan ottaa turkit päältä ja asettua iltaa istumaan. Kun tammipeli jo oli käynnissä, kysäisi Reilu:

— Pelkäätkö?

— Pihtiläistäkö?

— Kaa! nauroi Reilu. Arvasi kohta mitä tarkoitin. Sinä olet nähtävästi tehnyt *siivo* sepälle koiruutta.

Siltavouti naureskeli:

— Arvasi vain ... arvaa se vain. — — —

Jahtivouti sai tehtäväkseen kutsua Pihtiläisen poliisikuulustelun tapaiseen. Muutamana iltana tämä ilmestyi Reilun nimismiehenkonttoriin.

Heillä olisi kyllä ollut vanhoja kalavelkoja. Mutta jälleennäkemisen hauskuudessa unohdettiin vanhat ja puristettiin toistensa käsiä. Otettiin ryyppy! Pihtiläinen laski kompiaan, Reilu niitä korjaili ja paranteli niin naurattavasti, että siltavouti ja lautamies, vierainamiehinä kuulustelussa, koikkailivat naurunsa käsissä, toinen pitkänään rikkinäisellä nahkapäälyssohvalla, toinen kahdella tuolilla. Niin että se vasta oli iloa.

Mutta jottei koko ilta menisi tyhjässä leikinlaskussa ja ennen aikaisten harjakaisten ryyppäämisessä, muisti Reilu asiataan. Kutsui Pihtiläisen alkukeskustelua varten keittiöön kahteenkäteeseen ja ajoi »piikalutkan» (hän itse käytti tätä nimeä) siksi aikaa ulos. Yht'äkkiä näytti tuttavuus nyt menneen tiehensä. Laki on laki eikä tunne leikkiä. Niin kiinnittää nimismies tuimat, vakoilevat silmänsä Pihtiläisen silmiin, etsien niistä omaatuntoa:

— Kuulut tietävän, kuka Rintakylässä pitää salakapakkaa.

— En minä tiedä.

Onkohan tuo nyt juonittelua vai pelkoa? ajattelee Reilu. Hän koettelee:

— Sinä tiedät, vanha junkkari, ja nyt minäkin tahdon sen tietää!

Seppä muljauttaa tuuheain silmäkarvainsa alta ja lohduttaa:

— Kyllähän nimismies muualtakin viinaa saa.

Hymyilee viekkaasti.

Nyt paljastuu pamppu.

Pihtiläisen suu menee leveään nauruun. Pyyhkäisten takinhelman pois suuren tupen päältä, hän kysäisee, pamppua edelleen suu virnissä katsellen:

— Mikäs kalu se on?

Nimismies katuu, että on ottanut pampun näkyville. Hävettää hieman. Miten tämän nyt tekisi leikiksi?... Pistää pampun povitaskuun ja virkkaa taas tuttavallisesti:

— Aina sinä olet se vanha kurillinen. Mutta sano nyt tosissasi ja puolileikillä. Ei sun kanssasi pääse ihmistenmoisella puheella puuhun ei pitkään.

Pihtiläinen imee suurta vaskihelaista piippuaan ja kysyy:

— Lähtisittekö sinne nyt?

— Lähtisimme.

Samalla pistää piika päänsä ovesta.

— Pysy, pysy, älä tule, perhana! huutaa Reilu.

Mutta piika tulee jutellen itsekseen:

— Otan tuosta edes hameen selkääni ... en ainakaan teidän vuoksenne kylmetytä itseäni... Onpa kuin miehiäkin. Valkeakin sammuu takassa, mutta sammukoon.

Reilu hoivasi sinnepäin. Ovi paukahti samalla kiinni. Ulkoa kuului vielä panettelua. Pihtiläinen tuijotti

sammuvaan hiilokseen takanperässä, käänsi mällin poskesta toiseen ja sanoi vihdoin:

— Sitä on Pihlajasaaren rengillä lutissa. Mutta ette te sinne pääse.

— Miksen?

— Ei avaa.

— Rikki lyömme, ei siitä pelkoa.

— Ovi on luja.

— Aa ... mutta seppä tulee mukaan!

— Poliisiksi, jotta pääsis herrain joukkoon, nauroi seppä.

— Oletpa jo retkujen joukoissa kulkenutkin. Alat vanhentua sinäkin.
Tule pois, seppä, saat markan.

— Ja tuopin viinaa?

— Mistä minä sen otan?

— Sieltä Pihlajasaaren lutista.

— Menköön!

Mutta seppä rupesi uudestaan epäilemään. Se renki antaa hänelle selkään ja pianpa koko kyläkin. Eikä hän saa sitä parannetuksi viinatuopilla ja markalla. Hän kynsi harmittelevan näköisenä korvallistaan ja sanoi pitävänsä pahana, ettei uskaltanut olla nimismiehellä apuna nyt, kun olisi taas hyviin väleihin päästy. Nimismies yhä houkutteli ja houkutteli, ärjyen julmasti piialle, joka porstuassa mellastaen paukutti palelevia jalkojaan, hyppi, kiljui ja väitti, ettei hänkään, vaikka oli vaimoihminen, ollut ikinä nähnyt eikä kuullut noin pitkiä takapuheita ... kenestä vaivaisesta hänessä puhuttaneekaan!...

Lopulta ei seppä luvannut mennä, mutta antoi tarkat ohjeet: renki asuu perälutissa, viina on lutin alla puodissa ja sinne päästään nostamalla lutin lattiasta sijoiltaan yksi lankku. Saatuaan neuvostaan yhden markan ja hyvän ryyppyn, sai seppä mennä. — — —

Oli pääsiäisyö. Reilu, siltavouti ja lautamies lähtivät viimemainitun hevosella Pihlajasaaren salakapakkaa etsiskelemään sekä yöjalkalaisten ja kokonpolttajain kesken järjestystä pitämään.

Oli pimeää ja pilvistä. Etäisiä ääniä kuului sekavana humuna, mutta vaikeata oli erottaa, mistä päin. Tulivat juuri maantielle, kun verrattain lähellä, noin kilometrin matkan päässä, leimahti ensimmäinen kokko.

— Kah! Ja siltavoudin koko ruumis hätkähti.

— Ohhoh!

Reilun mielestä oli tämä uhittelemista, näin lähellä hänen kotiaan. Lautamies ei puhunut mitään, tienhaarassa vain kurillaan käänsi hevosensa toisaalle, Rintakylään päin.

— Ka mitä? Älä sinne! Aja tuonne tulelle. Ka mitä sinä?

Lautamies repi hevosta.

— Ei tämä ... ei tämä hevonen ... ei tämä vietävä tottele.

Reilu tarttuu suitsiin ja hevonen alkaa kääntyä.

— Joko se lautamies maistoi niin, ettei saa enää hevosta hoidettua, virnistele siltavouti.

— En minä, mulla on vain niin paksut vanttuut ja kintaat, ettei oikein salvata... Kyllä minä nyt taas...

Hevonen laukkasi. Loimu yhä kasvoi ja räikeä laulunloilotus kuului. Pian keksittiin, ettei siellä olekaan muuta kuin pari kolme miestä. Mutta kylläpä ne pitävät ääntä! Kasakanpamppua puristaa Reilu vavahtelevassa kädessään ja siltavoudilla on rautapuntari.

Kokko on aivan maantien vieressä. Sen loimu yhä paisuu ja valaisee kaamealla valollaan pimeän talvisen yön, synnyttäen ympäröivällä lumilakeudella kaameasti rusottavan kimalluksen. Ja ne huutavat!

Kas nyt kuulevat tultavan. »Odottakaahan!» kuiskaa Reilu itsekseen ja kiihkeä innostus kohottaa häntä jo puoliksi reestä. Toinen nostaa rautapuntaria, mutta lautamies vain rauhallisesti ajaa, suitset paksuissa, kömpelöissä vanttuissa.

Ne työntävät kokkoon rauhallisen lumivainion keskellä yhä vain uusia olkia ja loilottavat...

Siinä syntyy menoa, kun nämä ajajat saapuvat! Kokonpolttajat lähtevät karkaamaan minkä kintuista pääsevät.

— Älkää viinaleiliä jättäkö, ottakaa mukaan! huutaa eellimmäinen pakolainen. Ja ne ottavat. Kaksi juoksee jäljessä, kantaen välissään noin 5 kannun viinaneiliä. Raskaissa turkeissaan ähkyvät jäljessä nimismies ja siltavouti. Paksu hanki pudottaa, mutta ei auta, kun saalis on niin lupaava. Kovaa puhkinaa, ähkinää, huohotusta. Karkurit näyttävät leilineen väsyvän. Jo heittää turkkinsa hangelle siltavouti. Tässä on kunnia kysymyksessä. Reilu kehuu ja kiirehtii jäljessä. Edellinen ehtii paraiksi näkemään, miten toinen junkkari kiipeää eteen sattuneen luhtaladon katolle ja toinen sinne kurottaa pelastettavaa viinaleiliä suojaan. Kun katolla oleva saa leilin, lähtee toinen oikaisemaan pakoon, kadoten pimeyteen.

Siellä se on nyt siis katolla. Siltavouti on noussut voitonriemuisena ladon viereen nietostaneen kinoksen harjalle ja katselee siitä ladon katolle kyyristynyttä viinaleilin pitelijää, aivan kuin kissa saalistaan.

— Tule alas, tulla sun kuitenkin täytyy! käskee siltavouti.

Mutta mies katolla ei hievahda.

— Täytyy sun kuitenkin tulla, junkkari! Tahni anna tänne se leili, saat itse mennä ennen kuin nimismies ehtii.

Se katollaoleva ei puhu mitään. Jo alkaa siltavouti mairitella:

— Sinä olet hauska poika... Pudota leili tänne ja karkaa pois ennen kuin nimismies...

Mutta katollaoleva mies ei liikahda.

— Puhu vain, kyllä mä sun, veitikan, tunnen. En sano isällesikään, jos pudotat leilin tuohon hangelle. Isäs kuitenkin olis vihainen, jos tietäis, että sinä näin juonittelet kruununmiehille.

Nimismieskin jo saapuu. Hän on tottunut vitkastelematta käymään päälle. Siltavoudin käskee nyt kiipeämään katolle ja panemaan sen kelvottoman päälleen alas, hän itse, nimismies, ottaa vastaan miehen ja viinaleilin. Mutta sinne ei ollutkaan niin helppo päästä. Siltavoudin paksuilla saappailla oli vaikea kiivetä ladonnurkkaa, vaikka kinoksen harjalta melkein ulottui katolle. Reilunkin täytyi riisua turkkinsa ja ruveta auttamaan. Vihdoin, hiestä aivan likomärkänä, pääsi siltavouti katolle.

Silloin takaa-ajettu jätti ison leilinsä kruunun huostaan, hyppäsi katolta hangelle ja katosi äänetönnä ja salaperäisenä pimeyteen.

— Ottakaa kiinni, se karkaa! kirkui siltavouti katolta, leiliä pidellen. Mutta kun Reilu tuli sille puolelle latoa, mihin mies oli hypännyt, ei siellä enää mitään näkynyt.

— Peeveli... Mutta saatiinpa leili!

— Sehän onkin pääasia!

Voittosaaliineen palattiin hevosen luo, missä lautamies odotteli ja korjaili, lämmitelläkseen, kokon viimeisiä jäännöksiä palamaan. Ajettaessa nimismiehen kotiin, kiisteltiin leikillään siitä, ken ensimmäisenä saa leilistä ryyppyn.

— Ihmiset sanovat, että me juomme itse kaikki viinat mitä takavarikkoon otamme, nauroi siltavouti.

— Eivätkä ne peijakkaat siinä niin väärässä olekaan, todisti yhtä iloisesti nauraen nimismies.

Oltiin vaiti hetkinen, kunnes nimismies taasen aloitti:

— Mutta totta puhuen, kuka viitsisi, olkoon vaikka kruununkin puolesta, nähdä tällaisia vaivoja, ellei saisi näistä sitten edes siivo ryyppyjä?

Toiset sanoivat vakavissaan ja yhteen suuhun:

— Se on aivan totta, ei kukaan viitsisi.

— Koettakoon nyt ruveta tällaisiin vaivoihin ja ihmisten vihoihin! jatkoi lautamies, kieltään maiskutellen ja hevosta kiirehtien.

— Saavat itse rauhassa maata ja yönsä nukkua, kun me vartioitsemme, täydensi siltavouti.

— Eivätkä yhtä ryyppyä sallisi! Nimismies nyökytti ajatuksissaan päätään.

— Kateus on suuri, huokasi siltavouti.

Kun päästiin kamariin ja tunnustettiin siltavoudille etuoikeus ensimmäiseen ryyppyyn, asetti hän juhlallisesti leilin pöydän reunalle ja joi, nimismiehen korjatessa akuttimia kiinni. Kun nestettä tuli suuhun, vavahti siltavouti ja tyytyi vain pieneen ryyppyyn, jättäen nimismiehelle vuoron. Viimeksi sai lautamies, toisten äänettöminä seuratessa hänen ryyppäämistään. Mutta kohta kun tämä sai nestettä suuhunsa, huudahti hän, pelästynyt, kysyvä ilme silmissä:

— Vettä!

Toiset purskahtivat nyt nauramaan, mutta se muuttui kohta katkeraksi kiukutteluksi. He ymmärsivät, että nuo junkkarit olivat tehneet heistä suurta pilaa ja onnistuneet liiaksi.

Väsyneinä, pettyneinä ja suuttuneina tuumittiin kosta.

— Ne tekevät meistä pilaa! matki taas uudelleen katkeroitunut, hidasteleva lautamies aivan kuin vasta pitemmän miettimisen kautta tultuaan oikein vakuutetuksi siitä, että häntäkin oli tässä syvästi loukattu. Reilua alkoi jo tämä huvittaa.

— Voi tuota lautamiestä! Mitäpä pilaa ne meistä tekevät?

— Antavat parastaan, ilvakoi susivoutikin, koettaen kääntää asian leikiksi.

Mutta lautamies väänsi niskaa ja lupasi iiskan isälle kertoa, minkälaisia koiranjuonia poika harjoittaa.

— — —

Lähtivät uudestaan matkaan ja ajoivat Rintakylälle. Ylt'ympäri kuului iloisia ääniä ja etäältä loisti muuan kokko. Rintakylän sillalla taisi mekastaa muutamia vallattomia tyttöjä. Pölkynpään lutinluukusta näkyi valkeata, Rasaniemen navetasta samoin. Mutta Pihlajasaaren kartanolla oli haudanhiljaista. Neuvoteltiin ryntäystavasta, päätettiin, että hiljaa hiivitään ylös, yksi koputtaa; kun ovi aukee, rynnätään kaikkiin sisään. Reilu tahtoi itse koputtaa, hän osasi hyvin matkia viinanostajan ääntä ja peijata.

— Se oli perälutti, muisteli Reilu, kun lähdettiin.

— Eipä, keskiluttipa se oli, väitti siltavouti. Lautamies ei ollut sitä kuullut, kun seppä oli toisinaan puhunut niin hiljaa.

Ensin siis peräluttiin, niin kuin Reilu tahtoi, hiipien toiset, Reilu vain kovemmin astuen.

Koputtaa.

— Salu, saakuri ... etkö tunne... Mä olen se ... joka...

Toisilta pyrkii nauru kovin. Onpa koko mestari matkimaan! Itse peikkokin erehtyisi.

— Vanha tuttu ... aukaise nyt, jatkaa Reilu. Hän koputtelikin kovin hiljaa. Mutta sitten jo jalallaan potkaisi, jotta ovi lensi auki.

Valehdellutpa seppä olikin! Ei tämä niin lujassa ollutkaan, ilakoi itsekseen Reilu.

Ryntäämällä, suu naurussa työntyivät nimismies ja siltavouti sisään rinnakkain. Lautamies arkaili ovelta, ajatellen että odottelee, mitä sieltä alkaa kuulua. Mutta yht'äkkiä hän pelästyy ja vetäytyy vaistomaisesti takaisin ovelta. Toiset olivat hävinneet kuin hornankitaan suurella kolinalla ja melulla ... sitten alhaalta alkoi kuulua vain ähkinää, voihketta ja valituksia.

— Mikä — mikä — mikä teille tu-tuli? kyselee lautamies ovelta, yrittäen katsoa nokimustaan pimeyteen lutissa.

Alhaalta kuuluu sekaisin, eri suista:

»Polveni ... pääni ... käteni ... kylkeni ... olkani ... leukani...»

Lautamies alkoi arvata, että kruununpalvelijat olivat astuneet lattiattomaan luttiiin ja pudonneet alas.

Hän raapaisee tulta. Lutti on auto, asumaton. Keskilattiasta ovat palkit poissa. Tulta saadaan vihdoin mukana tuotuun kynttilänpätkään. Siellä ne olivat, molemmat, alhaalla. Kumpainenkin oli pudonnut suoraan tervavesilaatikkoon, missä oli talon karvakenkiä lujittumassa.

Nyt ollaan liassa ja märkänä. Koskee jäseniin ja sydämiin. Lautamies, joka makaa ryömällään lattiaukossa, ei uskalla leikilläänkään nauraa. Seppä Pihtiläistä hän vain ajattelee ja sen juonia... Pitäisi olla hiljaa, ettei vain talonväki kuule... Niitä tässä nyt vielä tarvittaisiin!

Vähitellen pääsevät toisetkin ylälattialle. On hauskaa, jos ei kukaan syrjäinen saa tästä tietää... Puhua ei saa kukaan kellekään!

Mutta seppä Pihtiläinen? Se kirottu seppä

X.

TYÖNORJAT.

Oli jostakin syystä ollut hieman pitempi aika välillä, kun kylänmiehet taas istuskelivat eräänä iltana jaaritellen herastuomarin hirsiläjällä. Kitulainen, vanhanpuoleinen, vähäläntä, huonosilmäinen, hieman lihava mies istui hirrellään uteliaana kuunnellen mitä puhuttiin ja purren vahvasti piipunperiä. Seppä kävi Kitulaisen kimppuun suu naurussa.

— Sinä, Kitulainen, et ole tässä vielä omaa juttuasi kertonut. Muiden jaksatuksia vain kuuntelet.

Silmät kääntyivät Kitulaiseen, odottava nauruunvalmeus herkässä ilmeessä.

— Velaksi, Kitulainen sanoi, ruiskaisi vahvan suihkun mustaa sylkeä perään, ja koko joukko räjähti nauramaan.

— Velaksi, niin velaksi! vakuutti seppä.

— Suukin on niin täynnä piipunperiä, jotta...

Uusi nauru. Kitulaisen ei tarvinnut paljon muuta kuin olla yleisen huomion esineenä, niin naurettiin. Hänen sanoihinsa pantiin tulkinnan avulla aina jokin humoristinen sukkeluus. Tämä oli hänet totuttanut vähitellen luottamaan humoristisiin kykyihinsä. Alkoi sommitella sukkeluuksia mielessään. Poimi juttutulvasta aina pieniä sirusia ja totutteli niistä sorvailemaan ihmisille hymykelpoisia makupaloja, aivan kuin joku leluesineiden tekijä valmistelee niitä huokeasta hinnasta ja saa halukkaita ostajia joka talosta.

Mutta tällä kertaa näytti Kitulainen perusteellisesti valmistuvan johonkin. Hän purkasi suustaan kourantäyden piipunperiä, tarjosi lähellä seisovalle pikkupojalle, käskävästi ärjäisten:

— Pidäs, poika!

Poika säpsähti, ojensi vaistomaisesti kätensä, Kitulainen tarttui siihen, osoitellen toisesta kädestään täyttäkseen pojan kouran runsailla mälliaineiksilla. Mutta samalla taas rähähti yleinen nauru. Muuan toinen poika kikatti:

— Mikku antaa itseänsä narrata!

Mikku veti kätensä ja pisti selkensä taakse.

— Anna lakkis, sinä Ikkoo, niin mä toimitan sadun! Kitulainen katsoi äsken huutaneeseen poikaseen.

— Mitä siinä lakilla?

— Jotta mä saan piipunperät tallelle. Ei sitä satua muuten saa kerrotuksi.

Poika jo näytti olevan kahdenvaiheilla, viedäkö todella lakkinsa. Mutta samalla äkkäsi:

— Pankaa oman lakkinne perään!

— Lakittapäinkö minä sitten tässä taivasalla olisin!

— Niin!... Pitäiskö mun olla?

— Mutta! Ei tuollaiset kakarat lakkia tarvitse. Et sinäkään pääse kasvamaan ollenkaan, kun on aina lakki päässäsi.

— Ettepä tekään...

— En minäkään. Katso nyt: kun mulla on ollut aina lakki päässä, en ole päässyt kasvamaan tämän pitemmäksi, levennynt vain olen kuin varileipä ja vatsa on näin paisunut.

Mutta sitten rypisti Kitulainen silmäkulmiaan ja muuttui vakavaksi.

— Tässä äsken, hän aloitti, joku sanoi, että kyllä tuhannen markan perintö on perillisille parempi kuin kansakoulu. Minä en sitä omasta kokemuksestani tiedä, sillä mulla ei ole ollut perintöä, eikä ole liioin lapsiakaan. Mutta olen tässä ajatellut erästä rikkasta sukua, jonka isä keräsi ennen vanhaan rikkautta oikein ja väärin. Niistä lapsista on nyt osa lapsineen mielenviassa, osa on köyhtynyt, eikä yksikään koko suvusta ole koskaan kyennyt muuhun kuin elämään niillä isän kokoamilla rahoilla.

— No mutta oikeinko se nyt rupeaa... Mäntyläinen pisti väliin.

— En minä rupea mitään opettamaan, sanon vain, jotta... Mutta siitä ukko Latoperästä, jonka perikunnasta mainitsin, muistuu tässä mieleeni...

Kitulainen puhdisti vielä suutaan ja jatkoi:

Se vainaja oli vanhemmalla puolella ikäänsä jo hiukan hassu. Nuorempana taisi olla aivan tavallinen mies. Minä tunsin hänet hyvin, sillä kasvoin samassa kylässä ja olin usein heillä työssä. Jo minun lapsuudessani kerrottiin siitä, että hän oli ruvennut köyhinä vuosina rikastumaan lainaamalla jyviä ja ottamalla niistä moninkertaisia korkoja. Vanhemmat kyläläiset sanoivat, että hänessä kasvoi ahneus oikein silmissä. Sitä mukaa kuin aittojen laareja piti lisätä, jatkuivat kesäiset työpäivät. Työväki alkoi karttaa taloa. Siihen oli kaksikin syytä. Toinen oli se, että kesäisellä työpäivällä ei ollut alkua ei loppua. Koko kesä oltiin liikkeellä jo klo 3:lta yöllä ja takamailta tultiin kotiin miten sattui, harvoin ennen kello 10:tä, mutta usein vasta puoliyön tienoissa. Sitä ei tavallinen ihminen jaksanut. Toisena syynä oli kelvoton, likainen ja mätääineista valmistettu ruoka. Siellä oli kyllä kaikkea, mutta ne mätänivät, varsinkin lihanpuolet, hoidon puutteessa. Se emäntäkin oli sellainen... Eikä sinne moni itseään velkaan syönyt, sillä siitä ei tahtonut päästä ikänä irralleen.

Sitä mukaa kuin väensaanti huononi, koetti isäntä jatkaa omaa päiväänsä. Kesäisin, kun hänet näki hevosen rattailla, nukkui mies aina, puhumattakaan siitä, että hän istuessaan, milloin ja missä se tapahtuikin, kesällä tai talvella, aina nukkui. Monasti olen kävellyt hänen rinnallaan, kun hän on käydessään nukkunut. Kerrankin heinäaikana, kun tultiin takamailta, punoi hän kätensä minun selässäni olevan leilin kantimeen pysyäkseen tiellä. Ja kävellessään hän kuorsasi vahvasti.

Talon asuminen kävi yhä kurjemmaksi. Mutta kun työväkeä ei pidetty, ja ne omat lapset työskentelivät jotakin, näyttivät ne jyväläarit kukkuroittuvan vain vuosi vuodelta. Niillä ei ollut paljon mitään menoja. Minun kävi säälikseni sitä äijää, sillä sellaista työnorjaa en ole ikänä nähnyt muuta. Sen talon elämä oli niin ikävää, etten minä ainakaan milloinkaan sattunut näkemään siellä sellaista hetkeä, jolloin onnen ja tyytyväisyyden ilo olisi jollakin tavoin silmään pilkistänyt. Työssä ollessa raadettiin mykkinä, aivan kuin orjat, kotona ollessa nukuttiin. Ainoa puheenaihe, mikä joskus innosti, oli se, jos joku vieras kehui talon rikkautta, tahi kun puheeksi sattui muiden köyhyys. Se elämä oli niin läpikotaisin pyhitetty rikkauksien keräämiselle, että minä melkein uskaltaisin vannoa, ettei siellä vuosikymmeniin tehty yhtäkään syntiä Mammona-jumalaa vastaan.

Kerran juoksuttelivat kylän koirat erästä konin reisikonttia, tappelivat siitä ja pitivät melua. Me olimme silloinkin töissä Latoperässä, se Iloinen Iisakki ja minä. Iisakki sanoi siinä:

— Saapa nähdä, eikö tuo reisikontti vielä löydä itseänsä tämän talon vellipadasta. Jos vain emäntä sen äkkää, niin...

Minä syljin ja sanoin:

— Älä sinä niitä piruja!

Hänkin sylki:

— Katsotaan illalla!

Tultuamme tuvalle höyrysi vellipata jo kruuhulla. Iisakki meni kohta sinne, kolkkasi kauhalla ja nosti pohjasta saman koninluun, josta koirat olivat tapelleet.

Ja sitten alkoi Iisakki kiroilla niin, että kattoa nostatteli.

Emäntä joutui ensinnä hämilleen, mutta asiansa oikeuden karkaisemana pääsi pian luonnolliseen puolustuskuntoonsa.

— Mitä se sitten sen pahempaa on! kirkui ämmä. — Jos et sinäkin, Iisakki, olisi sellainen silkkisuoli, niin sullakin olisi jotakin.

Iisakki noitui ämmää ja sanoi, että hän ei siihen velliin lusikkaansa pistä.

— Pistä jos tahdot! Pistä jos tahdot! Ole ilman, isosuu!

Isäntä oli aluksi kuunnellut riitaa, mutta siihen sekaantumatta nukkunut pian pöytäpenkille. Nuorempi poika latki lusikallaan jo velliä padasta ja vanhempi makasi pitkin penkkiä.

Sinä iltana emme me kumpikaan syöneet talossa. Seuraavana päivänä otimme asian isännän kanssa puheeksi aikomuksella pelottaa töistä eroamisella, ellei ruoka ja järjestys parane. Aioimme panna hänet oikein uhallakin ahtaalle. Minä sanoin:

— Me olemme meinanneet mennä pois tänä iltana?

— Mitä varten? kysyi hän kummissaan.

— Ei viitsi olla, kun se ruokakin niin syrjätään.

— Se emäntä perhana... Mutta mitä se sen parempaa sitten... Syntinen vatsa... Eikö se siellä sakkojansa sanone ja mätäne? Häh ... vai mitään?

Latoperä katsoi minua ja iloista iikkaa vuorotellen silmiin hymyillen, aivan kuin yhä jatkaen kyselyään:

— Häh ... vai mitään?

Meidän ei auttanut muuta kuin ruveta nauramaan. Isäntä luuli, että me olimme tehneet vain leikkiä ja ilmaisimme naurulla mielenmuutoksemme.

— Sitä minäkin!

Ja vähän ajan kuluttua:

— Tuota, pojat, sitä pitää olla tarkoin, joka meinaa rikastua... Sattuisitte saamaan sellaisia akkoja kuin meidän emäntä, niin ... ei sen juuttaan uunin pohja vuoda!

Iisakki koetti sitten ottaa oikein tosissaan puheeksi isännän järjettömyyksiin menevän ahneuden. Hän painoi sanansa oikein lihalle. Sanoi, että nuo lapsetkin ovat vanhempain ahneuden vaikutuksesta kasvatetut aivan puolijärkisiksi...

— Älä valehtele! pani isäntä vastaan. — Täysijärkisiä ovat niin kuin sinäkin ja minä itse.

— Ettekö te huomaa Ellunkin vikaa?

— Mitä vikaa? Eikö Ellu ole ikäiseksensä hyvä työmies? Piisaa pian sulle. Tulevana vuonna en ota sinua enää muuta kuin heinäaikana.

Isännän silmät kiiluivat sisällisestä ilosta. Tämä tunne olikin ainoa tunne, joka sai sen miehen silmään iloisen vireen. Kaiken muun ohitse kulki aivan kuin ei mikään olisi häntä ollenkaan koskenut.

Sellainen hän oli, Latoperä. Lapsille jäi suuret perinnöt, mutta ei elämäntaitoa. Rahat ovat siitä suvusta nyt palanneet takaisin niille köyhille, joilta ne oli kerättykin. Elämä menee menojaan. Ja vaikka mulla ei ole akkaa, ei lapsia eikä perittävääkään, ajattelen minä kuitenkin, että on parempi panna tuhat markkaa noiden visapäiden järjen hiomiseen, kuin tallettaa sitä heille pankissa. Sillä hiotulla järjellä varustettu mies ansaitsee helposti tuhat markkaa, mutta tomppeli ei osaa perityn tuhatmarkkasen kanssa tehdä muuta kuin syödä ja juoda se loppuun.

Kitulainen kohotti piipunperäkouransa ja täytti suunsa uudelleen. Se oli sen merkki, että kertomus oli loppunut. Vastoin hänen tavallisia juttujaan oli se nyt ollut vakava.

Kuulijakunta oli sitä seurannut kuitenkin herkin korvin. Mikku, joka kuunnelleessaan oli piirrellyt vuosilukuja hiekkään, kilpaa parin muun pojan kanssa, kysyi nyt tolkussaan:

— Mikä vuosiluku silloin oli?

— Ei silloin ollut, lapsiparka, vielä mitään vuosilukuja!

Joukko purskahti nauramaan. Kitulainen oli taas antanut sukkeluuden, jota äsken odotettiin. Kertomuksen vakavuus olikin jättänyt tunnelman hieman epävarmaksi. Hänen jutuilleen piti aina nauraa. Millekäs tässä nauraisi? ne näyttivät itsekseen tuumivan.

Nyt ei tarvinnut sitä enää etsiä.

— Ei silloin ollut, lapsiparka, mitään vuosilukuja! matkittiin ja naurettiin joka taholla, täysikasvaneetkin mukana.

Kitulainen seurasi naurua harmistuneena. Hän ei ollut tarkoittanut sitä, että nyt naurettaisiin, vaikka viskasikin lapselle pilan. Mies nousi ja lähti kärsimättömän näköisenä tiehensä.

Tuntui kuin koko kertomus olisi mennyt tuuleen.

Purren mälliään hän mutisi:

— Nauraa ne osaavat.

Humoristi oli kyllästynyt nauruun!

XI.

KERRAN YÖKULUSSA.

Poika kieppui ladonräystäällä malanpäässä. Oli seipään avulla hypännyt ja aikonut katolle. Mutta hieman petti. Sai kuitenkin kissankynsillään tarrautuneeksi ladonräystäältä hieman pitemmälle ulottuvan malan päähän.

— Ka, ka tuota poikaa! pääsi Tervasmäen sepältä, joka jännittyneenä oli jo hetkisen seurannut pojan hyppyjä.

Samalla kun poikaparvi siinä ympärillä kirkui ja miehet pihassa omia juttujaan haastelivat, kävi Tervasmäen sepän suu yhä myhäilevämmäksi. Katse näytti kääntyneen ikäänkuin sisään päin ja ajatus askartelevan muistoissa. Otti jo piipun suustaan ja huulet mutuelivat aivan kuin ajatuksia äänettömiksi sanoiksi muovaellen.

Poikalauma rähisi yhä kovemmin. Erkki siellä malanpäässä potki edelleen tyhjää ilmaa, tavoitellen etsiville varpailleen tukea seinästä, mihin eivät sääret kuitenkaan tahtoneet ulottua.

— Putoaa se sieltä, ennusti Isopelto.

— Joko tämä! kyllä se siitä katolle ... sillä juuttaalla on kuin kissan kynnet...

Joku pojista ojensi seivästä, auttaakseen takapuolesta työntämällä.

— Ää-lä! kirkui Erkki, riippuen ladonräystäästä.

— Pistät läpi! nauroivat toiset ja rähisivät ilakoiden olkitarhassa.

— Putoaa, ennustettiin miesjoukosta.

— Ei se lemppari, vakuutti seppä, katsellen Erkin ponnisteluja, mutta nähtävästi samalla ajatellen jotakin muuta.

Samassa Erkki sai hyvän heiton ja kiipesi malanpäälle. Irvisti toisille pojille ja naama punoitti. — — —

— Kerran tämä Arvonen, alkoi seppä jutella, otti sellaisen hypyn mun kotini ylikamarin seinän yli, että...

— Sitäkö sinä nyt?... Arvonen katsoi seppää hymyillen. — No kerro, jos tahdot, mutta kerro koko yöllinen juttu.

Seppä alkoi kertoa:

— Meillä oli siihen aikaan tapana vielä jokaisena pyhäyönä ja usein arkiöinäkin etsiä hauskin huvimme kulkemalla tyttöjen makuusuojuissa. Alettiin iltaisin heti kun tytöt ehtivät makuulle ja jatkettiin siihen asti, kunnes joukosta viimeisetkin kadottivat itsensä jonkun tytön viereen. Kaikkein hauskimmat yökulkumuistot ainakin minulla ovat elo- ja syyskuukausien hämärästä ja pimeistä öistä, kun sattuiivat sateilta säästymään. Tiet olivat valkoiset kuin liidutut, ja muuten pimeänhämyssä oli helppo kulkea tuntematon. Kun laulaa teki mieli, viitsi paremmin pimeällä. Sai olla ikään kuin vallattomampana omassa vapaudessaan. Kesäyöt olivat liian valkoiset, ettei tahtonut tulla ollenkaan mentyä makuulle, ja sitten vaivasi niin turkasesti painava, unettava maanantai-tauti. Syysrapakko taas oli liian likainen ja talvi liian kylmä. Ja niin elo- ja syyskuun öinä ne hupaisimmat yökulku-elämän hetket elettiin.

Kerran oli meidän kylän pojista eräs Vihtori saanut kaupunkireisulla yhdeltä mieheltä uuden laulun. Kun me lauantai-illalla lähdimme kylälle, alkoi Vihtori sitä laulaa. Siihen aikaan uudet raittilaulut otettiin vastaan aivan niin kuin nyt sanomalehtinumerot. Heti kun joku alkoi vetää nuottia ja sanoja, joita ei ennen oltu kuultu, hiljeni rähiseväkin joukko. Ja kun edelläveisaaja alkoi värsyjään kerrata, jo tarttui mukaan yksi ja toinen. Kun tällä tavoin mentiin muutama kerta laulu läpi, silloin se osattiin.

Yölläkuljeksimiseen kuului laulu aivan välttämättömänä ohjelmanosana. Jos joku poikajoukko liikkui laulamatta, oli syytä luulla, että niillä oli joitakin juonia mielessä: joko ne suunnittelivat jotakin pahantekoa tahi yrittivät salaa toisen kylän tyttöjen viereen. Reilut pojat lauloivat aina, joko hiljempaa tahi kovempaa, olivat sitten päissään tai selvällä. Mutta sen minä sanon teille, nuoret, ettei silloin niin paljon ryyppäty, kuin te luulette. Moni teistä ryyppää nyt paljon enemmän ja moni tänänaikaisista repalehtaa rumemmin kuin me siihen aikaan, jolloin meitä ei kukaan opettanut, emmekä tienneet mitään näistä sivistysasioista.

Me lauloimme sitä Vihtorin laulua 6-7 miehen voimalla oikein koko sydämeistämme. Muistanhan minä sen sävelen hyvinkin ja muutamia värssyjäkin. Ne eivät olisi kaikki sopiviakaan tässä kerrottaviksi, mutta yksi niistä oli tällainen:

»Ole tyttö nätti ja sieväsilmäinen,
Silmät ne on sinun,
Katsella on minun,
Ja katsella on mun.
Kerto:
Sun pumppuleera, pumppuleera,
pump pump pump!»

Oli ihanan suloinen syyskuun ilta siinä klo 11:n tienoissa. Taivas oli raskaassa pilvessä, muistaakseni hieman sumuakin. Pimeys oli melkein läpinäkymätön. Meistä ei ollut kukaan nähnytkään viinaa sinä iltana, joten olimme kaikin vesiselviä. Iloinen tunnelma oli vallannut mielet niin, että laulu sai yhä korkealentoisemman vauhdin. Sitä yllytti tavaton pimeys. Siinä saattoi niin sydämeistään huutaa! Korkealle noussut mieliala ei ottanut juuri laskeutuakseen siitäkään, kun joku silloin tällöin muistutti, että jos nimismies sattuisi...

— Sattukoon! Selviä poikia. Saahan omalla suullaan huutaa...

Ja sitten parjattiin nimismiehen ja hänen apulaistensa juoppoutta.

— Mitä *sellaiset!*

Vaikka silloin ei oltu ehdottomasti raittiita, siitä kun ei tiedetty mitään, osattiin sitä kuitenkin pitää sopimattomana, kun nimismies ja siltavouti kulkivat poikia hätyyttäen yönselässä ja olivat aina pöhnässä.

No niin. Me saavumme omaa iloamme pitäen minun kotini kartanolle. Sisareni makasi ylikamarissa, johon eteisen ulkorappusia päästiin. Kartanolle tultua hiljeni laulu tavankin mukaan. Mutta arkailtiin myöskin isääni, joka yleensä oli ankarain kotitapojen mies. Nuorille hän soi kuitenkin oman vapautensa. Sanoi, että hän oli aikanaan myöskin itse elänyt mukana, nuoret saavat tehdä samoin. Tavallisten koti- ja kylävapauksien rajoittelemisen ei ollut hänen intohimojaan, itse ei hän ollut raitis, mutta menitpä ryyppyn maistaneena hänen näkyviinsä hänen poikanaan, niin sitä et saanut anteeksi!

Ulko-ovi oli auki. Menimme niin hiljaa kuin sellainen, juuri parhaasta melusta itsensä hillinnyt joukko osasi, ja saapastelimme sisareni huoneeseen. Siellä tarinoimme jonkin aikaa. Mutta yö alkoi jo kaatua toiselle puolelleen, ja joukossa alkoi vallita hajoutumisen taipumukset. Lähdettiin siis taasen alas keskinäisiä karkuretkiä suunnitellen, sellaisiin tilaisuuksiin etsimään.

Rapuissa jo alkoi äskeinen laulu hiljoilleen hymistä. Tuntui, että heti ulos tultua se murtaisi kaikki kotikurin esteet ja purkautuisi pimeään yöhön mahtavana loilotuksena. Sydämet jo kuohahtelivat kohottavan tunteen nostattamina.

»Ole tyttö nätti ja punaposkin —
Sun pumpp —»

Silloin kuului alhaalta ylös saakka vieras, vihainen ääni:

— Mitä te roistot kiljutte!

Samalla siellä alkoi kolista tilanteen mukaan. Kuului muutamia meikäläisten vastaväitteitä.

Ylikerrassa syntyi jonkinlainen pakokauhu. Mehän olimme siinä 18-20 ikäisiä ja maineemme vuoksi sangen arkoja tullaksemme nimismiehen kirjoihin ja mahdollisesti syytetyksi maantiellä huutamisesta ja yökulusta.

Vaikka rappukäytävä oli ahdas, katosivat pojat niin nopeasti, että kun nimismies, siltavouti ja eräs kolmas olivat saapuneet ylös, he eivät enää löytäneet muuta kuin yhden, joka oli paennut sängyn alle ja vedettiin sieltä. Nimismies oli tutkinut sisareltani ja siltä, joka sängyn alta vedettiin, keitä me olimme, mutta ne eivät sanoneet. Eivätkä he olleet aivan kovalle panneetkaan. Sillä isäni oli tullut mukaan. Hänen maineensa taas oli sellainen, että he tottelivat yhtä poiskäskyä. Ainoastaan siltavouti, joka oli ollut pahimmin päissään ja joka oli isäni tuttavina, oli yrittänyt syyttää isääni, mutta hänkin oli jättänyt sen siihen.

Me olimme paenneet kartanolla mihin nurkkaan mikin. Kun järjestyksenvalvojat poistuivat, keräännymme vähitellen takaisin sisareni huoneeseen. Siinä kuiskaillessamme ja naureskellessamme kaipaamme Arvosta. Samassa alkaa seinän takaa kuulua liikettä. Huone oli vielä sisäkatoton. Väliseinän päälle ilmestyykin sieltä yht'äkkiä Arvosen naama.

Mistä hän oli sinne mennyt?

— Tuosta seinän yli...

Hänelle oli hätä antanut siivet. Poika oli hypännyt 5 kyynärää korkean seinän yli! Siltavouti oli väittänyt, että sinne »lensi» yksi, mutta toisetkaan eivät olleet pitäneet sitä mahdollisena, ja niin Arvonen säilyi piilossaan.

Me erosimme. Pojat liikkuvat nyt sangen hiljaa. Uusi laulu ei tällä kertaa enää pakottanut, se oli siirtynyt syrjään toisen tunteen tieltä.

Mutta muutamia päiviä myöhemmin tuli siltavouti meille. Tällä kertaa oli hän »nilkkujuovuksissa». Isäni höyläsi reenanturoita ja hänellä olivat hampaat kipeinä.

Kun minä tulin tupaan, alkoi siltavouti puhua siitä pyhäyöllisestä. Näin, että isäni oli jo muutenkin pahalla tuulella. Sitten kun siltavouti sanoi, että laulusakko ja yökulku sille tulee tuollekin, minua tarkoittaen, viskasi isäni höylän, otti pöydältä »Huutavan äänen», ja kävi siltavoudin kaulukseen. Nosti hänet kuin lapsen, työnsi edellään ovea kohti, pisti »Huutavan äänen» kainaloon, sanoi:

— Lue tuota, että viisastuisit!

Pisti siltavoudin porstuaan ja veti oven kiinni. Tarttui taas höylään ja alkoi höylätä reenanturaa.

Siltavouti oli jättänyt »Huutavan äänen» porstuaan. Mutta siitä yöllisestä kohtauksesta ei sen jälkeen ole puhuttu. Ei meitä kärkejiin haastettu.

XII.

KESÄINEN MATKAMUISTELMA.

— Minulle sattui tässä viime suvena se Etelä-Suomen matkani, niinkuin tiedätte, virkkoi Niemistö sijoitellen itseään Tervasmäen sepän lujarakenteiseen soutuoliiniin. Jos teitä huvittaa, teen kyllä palasen selkoa matkastani, jatkoi.

Tietysti se huvitti.

Mutta tuskin oli Niemistö päässyt maanviljelyskuvaustensa alkuun, kun jo alkoi kilpaileva vuorokysely. Mikä kuulusteli hevosasioita, kuka porsaita, ken maataisrotuisia sonnipoikia j.n.e., niin,

että kaikkea sitä on tässä mahdoton selostaa. Kun Niemistö vihdoin sai kyselijät tyydytetyiksi, oltiinkin jo takaisin junassa Riihimäellä, palaamassa kohti tätä kotoista Pohjolaa. Matka ei kuitenkaan ollut jatkunut aivan pitkälle Tampereen pohjoispuolelle, kun oli poikettava eräältä asemalta muuan penikulma syrjään.

— Koko päivän satoi rankasti siellä etelämpänä, mutta Tampereen tienoilla oli se jo asettunut verrattain vähiin. Kun tulin pysäysasemalle, ei ennakolta tilaamani kyytihevonen ollutkaan siellä. Kymmenkunta poikamiestä seisoskeli vain asemalaiturilla parvessa, selät koukussa, kädet taskuissa junaa »vahdaten» ja omia sukkeluuksiaan jutellen. Käyn poikaparveen ja kysyn:

— Onko tässä kievarista ketään?

— Tuo on!

Pari laihaa poikaa osoittaa muuatta lihavaa, noin 20:n tienoossa vaeltavaa poikaa, jolla on paljaat jalat ja pyöreät silmät.

— Tekö olette kievarista? kysyn.

Hän katsoo minua silmiin suu eräänlaisessa naurussa ja virkahtaa:

— Minä.

— Onko sinne pitkältä?

— Noo, ei sinne pitkä...

Heitän matkalaukkuni hänen vartioitavaksensa, mennäkseni leimauttamaan matkalippuni. Sieltä palatessani seisoo koko parvi piirissä matkalaukkuni ympärillä, ja kaksi poikaa potkii sitä niin, että se palkkarehtaa kyleltä kylelle. Kievarin poika töllistelee matkan päässä, suu virnissä.

Minua hieman harmitti, mutta annoin sen toisille anteeksi ja syytin mielessäni vain kievarin poikaa, joka ei ollut vartioitaväänsä aikonutkaan täyttää. Tempaisin vaieten laukkuni, tulin kievarin pojan luo ja kysyin:

— Missä kievari on?

— Tuolla.

Lähden osoitettuun suuntaan. Hän alkaa löntystä jäljessäni. Mutta kun kädet pitää olla niin syvällä housuntaskuissa ja sääret ovat ränkiväärää lajia, alkaa nuori mies heti arveluttavasti jätättää. Pysähdyn odottamaan ja kysyn:

— Olisko teillä ollut kiirettä oltavaa täällä?

— E-e-ei.

— Arvelen vain, kun te niin vastahakoisesti... Olette ehkä kipeä?

Hän vetää uudestaan nuotissa:

— E-e-i, ja yrittää jumppaista perässäni kun käyn edellä matkalaukkuani kantaen.

Hieman hikisinä tultiin kievariin. Ilta oli verrattoman kaunis, joten pian unohdin pienen kiihtymykseni ja annoin mielessäni anteeksi nuorelle miehelle, jota ei kukaan nähtävästi ollut ammattiinsa neuvonut.

Verrattain lyhyen odotusajan kuluttua istun jo hänen vieressään kyytirattailla. Kesäillan tyyni viileys ja suloinen hämärä ikään kuin pukee ja yhdistää meitä. Maantie on mainiossa kunnossa. Se käy yli matalien mäkien ja alankojen. Kahden puolen pellot kertovat isäntiensä maahengestä, mitkä valittaen ja juoruten, mitkä yltykyläisyydestä ja elämäntunnosta riemuiten. Ja ihmisasunnot! Miten edullisesti onkaan muutaman vuoden aika niihin koskettanut sillä välin, kun olen ollut niitä näkemättä! Tuntuu aivan siltä, kuin useaan taloon olisi isäntä äsken tullut kotiin vuosia kestäneiltä matkoilta ja ensi töikseen laittanut talon ränstyneet paikat kuntoon. Sellainen tunnelma tuntuu ikään kuin ilmassa liikkuvan, samalla kuin se huokuu pellon rehevöityvästä kasvusta, istuu uudistetussa ulkokuoneen katossa, korjatun aidan seipäissä ja rakennuksen uusissa ikkunalaitteissa...

On harvinaisen tyyni ja hiljainen kesäyö. Suoti kävelee tuttua kyytitahtiaan ja poika vieressäni nukkuu. Nautin suodin hiljaisesta, omanmielensä mukaisesta rauhallisuudesta ja säälin nuorukaista, jonka pitää minun tähteni uhrata makea ja tarpeellinen yöleponsa.

Tie käy yhä metsäisempiin seutuihin. Tervahaudan savu nousee kuulakkaa yötaivasta kohti parissa

kolmessa kohti. Metsät tien varsilla ovat muuttuneet jätteiksi, ei missään enää tapaa metsää. Ja kuitenkin tervahaudatkin vielä palavat kilpaillen propsiherran kanssa lopullisen hävityksen etevämyydestä.

Olen suorittanut jo ensimmäisen ja toisen hevosvaihdon. Hevonen on nyt suuri, eikä hidaskaan; mutta poika nukkuu. Ja aina kun hevonen omasta alotteestaan juoksahtaa, herää kyytimies ja pidättää sen kävelemään. Ymmärrän, että se on hänelle mukavampaa. Mutta katsoessani kelloani huomaan, että olen kulkenut noin 6-7 km vauhdilla tunnissa. On hieman kylmä. Seuraavaan kievariin on vielä 9-10 kilometriä. Minun matkani määrä on hiukan siitä ohi. Herätän pojan ja kysyn:

— Tahdotko ajaa pari kilometriä tulevan kievarin ohi sinne, johon minun pitäisi mennä?

Hän ei sano juuri mitään, mutta lujittaa isonruskon suitsia. Se meneekin aika tavalla muutaman kymmenen sylvä, hellittää taas kävelemään, ja kyytipoika vaipuu hortoileviin ajatuksiinsa.

Kun näin olemme menneet taas vähän aikaa, sysään matkatoveriani kylkeen ja virkan:

— Emme me, veliseni, taida laukata peninkulmaa tunnissa.

Poika herää, kerää suitsiaan, lujittaa, silmä kovenee ja hevosen jo lönkytellessä ravia sanoo tuomioäänellä:

— Kyllä minä ... mutta en mä sitten aja tuumaakaan ohi kievarin.

Sanon:

— Sinä taidat olla kiivaan luontoinen? No, ajahan nyt sitten vain, että ehditään lain mukaan, niin minä kävelen loppumatkan.

Menemme vähän aikaa vaieten ja murjottaen. Jo sanoo poika, ikään kuin omaa pahantahtoisuuttaan lieventääkseen:

— En suinkaan minä ... mutta kun isäntä sitten haukkuu, jos hevonen on märkänä.

Taas vähän ajan kuluttua minä lisään:

— No niin ... ajahan nyt niin ettet selkääsi saa. Ajattelin vain, että jos olisit ajanut hiukan nopeammin ja vienyt minut sinne, johon menen, olisin pistänyt itsellesi kyytirahan lisäksi 50 penniä. Vaan kyllä minä kävelenkin sen pikkuvälin.

Mutta nyt hän alkoi askaroida suitsien kanssa, ja hevonen kulki kuin uuden ajajan edessä. Kun tultiin kievarin tienhaaran kohdalle, antoi hän sille taas kiiruhtamisvauhtia.

Niin tulimme perille, ja me erosimme hyvinä ystävinä.

On sydänyö. Talossa, mihin tulen, ovat ovet vielä avoinna. Sisällä palvelustyttö omaksi huvikseen jotakin tekee. Karjatarhassa kalahtaa lehmänkello. Isäntäväki on käymässä toisessa kylässä, mukana myöskin poikani, joka on ennakoita tullut tänne. Otan eteisen nurkasta kepin ja käyn sydänmaiselle sydänöiselle maantielle, suunnaten kulkuni sinnepäin, mistä heidän pitäisi tuleman.

Tämä on jo syvemmillä sydänmaalla, mihin höyryveturin vihellys ei kuulu. Erämainen rauha lepää yli öisen tienoon. Astellessani tiellä nousee yht'äkkiä mieleeni omituinen kaiho, aivan kuin ikävä siitä; että tämä kaikki on vain ohimenevä, kesäinen unelma. Mutta samalla sekoittuu siihen syvää ilontuntoa. Sillä lehdikosta, tuolta tien mutkan takaa kuuluu jo rupattavia ääniä. He, joita etsin, pistäytyvät näkyviin lehdikkokujan mutkasta... — — —

Pari päivää myöhemmin olemme paluumatkalla. Saavumme vaatimattomaan laivalaituriin, jolla on äsken perustetun, kokeilevan, harvoin käytetyn, hiljaisen liikepaikan leima. Vaikka asutus on köyhää ja harvaa, on laiturin tienoilla kuitenkin jotakin eloa. Muuan mies järjestelee aamulla järvestä nostetuita verkkojaan. Laiturin vieressä joku syöttelee lihavanpuoleista hevosta ruispellon pientareessa. Muutamia tyhjiä säkkejä tuo eräs ja nostelee rattailtaan laiturin lähelle laivaa odottamaan.

Laiva viipyy tuolla silmäkantaman matkassa toisessa laiturissa. Tähän on kokoontunut muitakin, 4-5 henkilöä, sitä odottamaan, nähtävästi joutessaan vain, ilman asiaa. Tuumitaan. Jutellaan. Päätellään. Sanotaan silloin tällöin jokin sukkeluus. Mutta laiva vain ei tule. Mahtaneeko tulla ollenkaan?... Kyllä kuuluu tapaavan tulla, mutta eihän sitä voi takaamaan mennä...

Vihdoin rupeaa savupiippu tupruttamaan. Liukuneeko tännepäin? Kyllä! Sen sanoo moni yht'aikaa.

Tuossahan se vihdoin tulee, proomunvetäjä. Ei sillä nyt ole sitä lehmää perässä. Yksikseen vain herroittelee. Aivan kuin hieman päissään työntyä se laituriin niin, että suuri kivi vyöryy sijaltaan pohjaan ja laivapoika, kapteeni tai perämies, renki mikä lie, joka »touvineen» oli laivasta kipaissut juuri tuolle kivelle, oli vähältä sen kera mennä pohjaan.

— Kattos!

— Perhanaa, kun...

— Kylläpä se...

— Olettepa tottuneita ja tuttuja, kehun puolestani. Laivassa ei ole ketään matkustajia, vain lämmittäjä ja tuo toinen.

Jutellaan. Tuumitaan. Päätellään. Äsken laituriin tuotuja tyhjiä säkkejä tarjotaan laivaan.

— Mihin niitä? kysyy se laivarenki.

Lähetäjä mainitsee.

— Mitä niillä siellä?

— Suoloja pitäisi...

— Ei hiventäkään ole suoloja kauppiaalla! Laiva on hukkunut.

— Eikö?

— Ei. Minä olen varma siitä.

— No eihän näillä sitten...

— No ... mutta jos silti hyvinkin, kuka ne tietää.

Ja niin säkit päätetään lähettää ja viedä. Meidänkin matkatavaramme nostetaan laivaan. Hyvästelemme saattajamme. Laiva aloittaa vaelluksensa.

Ilma on ihana. Tuulee vähän. Reitti on vaihtelevan hauska. Kun muutamia viittavälejä on sivuutettu, aikaa syntyä eloa. Erästä laiturista tuodaan veneellä laivaan muuan nuori mies. Tuntuu puheista päättään olevan lämmittäjän tuttu. Seuraavasta soutaa parvi pieniä lapsia, terhakasti pyrkien laivankylkeen. Poikanen soutaa ja tyttönen pitää perää, toiset veneessä uteliain silmin tähystelevät laivaan ihmisiä.

— Mitäs teillä? huutaa laivarenki. — Takaisinko tuotte sen köyden?

— Takaisin! huutaa poika, ja tyttö, silmä kovana, yhä hoitaen peräsintä huolella, täydentää:

— Ei se kelpaa!

Vene on nyt laivan reunassa, ja siellä on muuan vyyhti ruostunutta, vanhaa teräslankaköyttä. Laivan kone on pysähtynyt ja lämmittäjäkin on tullut tuumaamaan.

— Ei me huolita siitä, ilmoittaa vihdoin laivarenki.

— Tänne se käskettiin tuoda.

— Olkoon siellä, ei me viitsitä sitä takaisin.

Lapset eivät tyrkytä. Kiireen kaupalla alkavat soutaa tiehensä heti, kun tuomio on kuultu.

Seuraavan niemen kärjestä soutaa muuan mies laivaa kohti, veneessään kaksi naista, niistä kokassa istuvalla pikkuinen lapsi. Kun laiva pysähtyy ja vene limittäytyy laivankylkeen, nousevat naiset ikkuna-aukoista sisään.

Olemme poikani kera syöneet erinomaisella ruokahalulla kestitaloista mukaan pannut eväät.

Reitti on koko hupainen. Matalamäkisiä rannikoita, saaria, lehti- ja kuusikkometsiä. Taloja siellä täällä, asutus vanhanaikaista, puolieräistä, viljelyskin samoin. Talojen ympäriltä ovat puut tyyten karkoitettut, aivan kuin metsän läheisyys olisi omistajia vuosisatojen kuluessa kiihoittanut vihaamaan puita...

Tällä kertaa laiva taas oikein huutaa. Laivarenki käy, jos mahdollista, entistä toimellisemmaksi.

Laiturissa seisoo muuan herrasmies. Vaikutusta lisätäkseen sanoo laivarenki yleiseen matkustajille:

— Sieltä tuleekin itse laivan omistaja.

Luulen, että hän katsahti samalla kierrolla meihin kaikkiin.

— Meneekö sinnepäin? huutaa koneenkäyttäjä.

— Menee, vastaa laivarenki työntäen keksillään toimessaan. — Käännä vähän järvelle... Anna pakkia ... joo... Hyvin menee.

Laiturissa seisova, noin 55-vuotias metsäkauppiaan näköinen hoikka herrasmies työntyy kokasta laivaan.

— No anna mennä vain! huutaa laivarenki.

Jonkin niemen takaa tulee näkyviin soutava poika ja lähenee tottuneesti vastahankaan laivankylkeä. Saa pari tyhjää pulloa, jauhopussin, pari koria ja menee.

— Pääseeköhän siitä ... tuosta karin eteläpuolelta? kyselee koneenkäyttäjä, tarkoittaen kysymyksen puoleksi itselleen, osiksi apulaiselleen, osiksi laivanomistajalle.

— Hooja! huutaa renki.

Samassa alkaa näkyä uusi laituri.

— Liekö sieltä tulijoita? kyselee koneenkäyttäjä. Siellä rannassa näet seisoskelee pari akkaa.

— Onko laivaan tulijoita? huutaa renki.

Toinen vaimoista, jonka takana seisoi pieni tyttö, heiluttaa päänsä yli jotakin pakettia.

Laivarenki hyppää kokkaan.

— Pitääkö antaa pakkia? kysyy koneenkäyttäjä.

— Pitää vähä. Antaa.

— Ei enää!

Kokka pyyhkäisee laituria ja akka kurottaa pakettia:

— Se maksaa rahdin, joka saa paketin, sanoo.

Laivarenki tarkastellen pakettia:

— Jaa-hah...

Akka tarjoaa rahaa, kurottaen laivarengille.

— Mitäs?...

— Sen jauhopussin rahtia.

— Tuliko se jauhopussi? Renki kääntyy koneenkäyttäjään.

— Ei, ei täällä mitään.

Koneenkäyttäjäkin jo lähenee kokkaa:

— Ei täällä ole jauhopussia.

Renki kurottaa rahaa takaisin akalle.

— Ei tullut, sanoo.

Mutta samassa huomaa, ettei paketissa ole osoitetta.

— Kelle tämä paketti tulee? kysyy.

— Sille ... onhan siinä?

— Onhan siinä! Paketti on jo koneenkäyttäjällä ja hän sen sanoo, kädessään käänellen.

Lähdetään.

Aurinko paahtaa. Aalto hienossa tuulella velloo kuin hauskaasti leikitellen. Ruskea järvesi kuohuu kokassa. Ranta rannan perään häpyy jäljelle jääden, milloin erämaisena, milloin taloisine peltoineen, joista kevätkesäinen viherrys loistelee. Katselen kokassa reunan alle, suoraan veteen, missä syntyy tyrsky kokan särkiessä vedenpintaa. Omituista! Aivan kuin siinä uusi valkoruskea karvainen merisika. Itsepintaisesti, hellittämättä pysytellen kokan tasalla, ruskeat ja valkeat, pitkän pitkät, joustavat sikokarvat ja harjakset vedessä viiltäen ja sujuen. Joskus siellä jokin hulmahtaa, milloin karva, milloin kärsä tai jalka, tulisessa kilvassa laivan kera potkien ja pärskyttäen. Vesipirske synnyttää auringon kirkkaassa hohteessa kultatähtisen sateen. Vesipisaraiset tähdet iskeytyvät takaisin kuohuvaan vanaveteen hauskaasti järjestynein rivein, tässäkin noudatellen luonnon ikuista, ihmeteltävää järjestelmällisyyttä...

Mutta samassa kulkee laiva ohi sievällä rannikkokummulla seisovan talon. Toukoppelto lähtee rannasta ja nousee talon kivijalkaan saakka kuin viheriäinen samettimatto. Mikä ihanan ehyt puutarha! Hieman sivulla on nuottalato, ränstynyt ja nuotikas. Siitä hieman ylempänä sauna, jonka luukuista ja räystäsalta tuprahtelee savu. Nyt on perjantai. Se on hieromasauna... Mutta mitenkäs sekään näin jälkeen puolisen? Yht'äkkiä vilahtaa mielessä: siellä on joku syntymässä. Katse lipuu yli seudun. Uusi ihminen on siis tulossa... Parin vuoden kuluttua hän jo räppää tuossa nuottaladon rannassa ... ja sauna savuaa taasen, sillä silloinkin voi olla uusi ihminen tulossa tähän tienooseen... Katse viipyy vielä kartanolla, pelloilla, metsissä, joiden ohitse laiva liukuu, sydän tykyttäen omaa työläistähtiaan. Se tekee, se rannikko sittenkin sellaisen vaikutuksen, aivan kuin siitä puuttuisi jotakin ollakseen aikansa mukana... Mutta ehkäpä se, joka syntyi ennen tätä, taikka edes tämä, joka nyt syntyy, käy menneisyyden levon kera kilpaan ja panee elämän uusine rientoineen sykähtelemään; tuossa talossa, missä toukoppelto samettipeltona piirittää talon kivijalkaa ja sauna savuaa ilmoittaen uuden ihmisen tulohetken lähestymistä...

Näistä unelmista havauttaa laivan vihellys. Lähestytään uutta laituria, missä on suunnattomasti propsinparkkia. Mitkä määrät siitä onkaan puolikasvuista puutavaraa lastattu ja lähetetty pois!... Laiva pysähtyy muutamia kymmeniä syliä rannasta. Perään kiinnitetty vene irroitetaan. Renki ja laivanomistaja laskeutuvat siihen. Soutavat maihin, mihin »laivanomistaja» jää. Renki palaa, kiinnittää veneen uudelleen laivan perään. Kone alkaa taas jyskyttää.

Nyt on lapsi väsynyt, itkee ja suututtelee äidilleen, viskaa voileipänsä ja vehnänsä. Äiti osoittaa järveä:

— Katso, ka, ka!

Mutta lapsi ei välitä. Toinenkin nainen ryhtyy sitä asettelemaan.

Laivanomistaja astelee siellä rannalla koppaa kantaen ja keppiä heiluttaen ison punaisen saunan ohi tuolla ylhäällä olevaa taloa kohti, jonka yli kohoaa korkea viiritanko... »Laivanomistaja itse», propsikauppias, tämän seudun herra, isäntämiesten hyvä tuttu, rahatasku... Tuolla hän astelee ja keppi vinhasti heilahtelee, kun itsekseen laskujaan laskee... Häntä ne lakittelevat nuo maatalojen haltijat, lakittelevat ja ylistävät. Ilman häntä olisi monella hätä kädessä... Mutta Jumalan kiitos! ... onpa propsiherra, laivanomistaja itse, joka elättää...

Nuori matkatoverini on kaiken matkaa istunut kokassa silmä uteliaan kirkkaana, milloin nauttien aallokon pikkuleikeistä, milloin kokkatyrskyn porisevasta ryöpystä, milloin rannikon vaihtelevista näköaloista. Näen, että hän ahmii vaikutelmia, sillä katse hymyää aina, milloin hillitysti sisänpäin — sulatteleville lapsiajatuksille, milloin julkisesti, näkyvästi, kun kohtaa isän silmän ja tahtoo siten sanattomasti kertoa hetken tunnelmain iloja.

Merisiasta laivan kokkavedessä kirpoavat miljoonat vesipärskepisarot, muodostellen ilmassa välähteleviä, kaarevia pisteviivoja, jotka mustaa aallokkoa vasten kimaltelevat kullalle ja kristallille laskua tekevän auringon heijastuksessa.

XIII.

RIKOSLAPSI.

— Olin siellä silloin opettajana, aloitti opettaja Kansanheimo. Suurta mielenkiintoa synnytti erään

oppilaani rikosjuttu. Poika oli joutunut kiinni useista kavalluksista, joita oli juoksupoikana tehnyt. Tutkittaessa tunnusti hän kaikki avonaisesti ja seikkaperäisesti. Selitti myöskin, miten oli kavalluksiin joutunut. Siihen aikaan oli sanomalehdissä paljastettu hyvin tiheään kaikenlaisia tihutöitä. Varsinkin vekselinväärennyksiä ja kassakavalluksia oli ollut paljon ja niihin olivat tulleet syyllisiksi yhteiskunnan johtavissa asemissa olevat henkilöt. Poika kertoi olleensa kerrankin kuulemassa raastuvassa, kun käsiteltiin kavallusjuttua muuatta kouluneuvoston jäsentä vastaan. Tämä syytetty herra oli joskus istunut luokalla opetustunnilla, ollut ystävällisen luontoinen, tullut lapsille tutuksi, joten tämä juttu vahvasti veti puoleensa heidän huomiotaan.

Aivan erikoisesti tuntui pojan mieleen painuneen syytetyn asianajajan puolustusväitteet. Hän kertoi — sittemmin, kun oli kasvatuslaitoksesta palannut ja sain häntä puhutella — tulleensa siihen käsitykseen, että kouluneuvoston jäsen oli tehnyt kavalluksen ymmärtämättömydestä ja hädässä, ja että sille piti sen vuoksi antaa anteeksi, asianajajan puheitten mukaan. Poika oli ajatellut, että asianajaja, joka puolusti syytettyä, oli hyvä ihminen, mutta tuomari ja oikeus olivat pahoja. Kun Jumala kerta antaa anteeksi kaikki pahat teot, rikokset ja synnit, kun vain usko, niin hänen mielestään pitäisi tuomarinkin niin tehdä. Kun siitä huolimatta kouluneuvoston jäsen tuomittiin, ajatteli hän monesti asiaa, ja se selvisi hänelle lopuksi niin, ettei se tuomittu oikein vahvasti uskonut. Sen vuoksi joutui linnaan.

Pojan mielessä asia sittemmin yhtä myötään askarteli. Hän kävi elävissäkuivissa, jossa erittäin mieltä rikoskuvasarjoihin. Niissä oli niin jännittävää, aivan kuin intiaani- ja sankarijutuissakin. Näissä näkemissä oli muistelemista päiväkausiksi.

Joskus vilahti mielessä, että mitähän Jumala tällaisista ajatuksista ajattelee? Mutta silloin seurasi kohta kintereillä muistivakuutus: Jumala antaa hyvin helposti anteeksi, kun vain usko.

... Ja miksei hän uskoisi! Uskoohan hän mielelläänkin.

Kiusallisempia kuin Jumala, olivat hänestä tuomari ja koko raastuvanoikeus. Ne eivät kuulu antavan anteeksi ollenkaan. Hän ajatteli: kuinkahan ei Jumala rankaise raastuvanoikeutta ja tuomaria, kun eivät ne anna anteeksi lähimmäisilleen? Mutta sittemmin se selvisi siksi, että Jumala antaa armostaan pahainkin elää ja kasvaa elonaikaan asti. Sitten otetaan niiltä vallat pois.

Niihin aikoihin luki hän hyvin paljon salapoliisiseikkailuja. Niistä oli joskus vaikea valita, kumman puolelle asettui, salapoliisin vai varkaitten. Usemmiten innostui kuitenkin siihen, joka milloinkin voitti. Ja pitkät ajat hän mielessään aprikoi, ruvetako salapoliisiksi vai varkaaksi. Näistä asioista väiteltiin usein poikajoukoissa ja jakauduttiin kahteen puolueeseen. Toisten mielestä oli herempää olla kuuluisa varas, toisten mielestä mestari-salapoliisi. Mutta yleinen mielipide tuntui kääntyvän varkausammattille myötätuntoisemmaksi siksi, että siihen sopi käydä kohta käsiksi, vaikka oltiinkin pikkupoikia; salapoliiseiksi voisi päästä, jos sattuu, vasta mieheksi kasvetta.

Sitten kerran hän koetti. Se menestyi niin hyvin, että poika innostui vielä, kun rangaistusaikansa jälkeen kertoi minulle. Toisella kertaa yritti jo tulla ilmi. Hätä oli silloin niin suuri, kertoi, että häätyi rukoilemaan, että Jumala pelastaisi ja antaisi anteeksi. Pelastuikin ja uskoi vahvasti, että Jumala oli kuullut rukouksen.

Nyt oli hän pitemmän ajan siinä mielessä, että hän luopuu tällaisista, koska siinä on niin suuria vaaroja. Mutta kerran talvella paleli hänen jalkojaan, kun kengät olivat rikki. Isä oli työtönnä ja kotona nähtiin joka päivä nälkää. Siihen aikaan oli taas yleisenä puheenaiheena suuri kavallusjuttu, johon oli ottanut osaa iso joukko suuria herroja. Kotona puhuttiin tästä usein, isä puhui siitä omalla tavallaan...

Kerran sattui sopiva tilaisuus. Hän ajatteli, ettei se nyt ole suurempi rikos kuin ennenkään, joten Jumalan täytyy antaa anteeksi, kun kotona on nälkää ja hänen jalkojaan palelee ja ... vanhan tavankin mukaan, kun on ennenkin antanut anteeksi.

Mutta silloin asia tuli kohta ilmi, hän joutui poliisin käsiin ja vangittiin. — — —

Juttua tutkittiin useissa raastuvanoikeuden istunnoissa, jatkoi Kansanheimo. Olin utelias seuramaan sen kulkua, sillä olihan poika oppilaani. Sitä paitsi kiinnitti se huomiotani kasvatukselliselta ja lapsipsykologiseita kannalta.

Tullessani raastuvanoikeuden istuntosalin odotushuoneeseen silloin, kun jutussa piti annettaman tuomio, oli poika vartioineen jo siellä. Katselin häntä hieman etäältä. Minun ei sallittu jutella hänen kanssaan, vaikka ilmoitinkin, että olen pojan opettaja. Huomiotani herätti tällä kertaa pojan erikoisen huoleton katse. Siihen oli ilmestynyt vankeudessa jotakin suljettua, aivan kuin hän olisi toisinaan katsellut sisäänpäin omia, salaisia mielikuviaan ja myhäillyt niille. Yhdistin tämän omituisen myhäilyn siihen, mitä olin hänen kuullut ennen juttelevan. Mitä enemmän katsoin, sitä voimakkaammin olin näkevinäni hänen kummallisesti elehtivissä silmissään ajatuskuvien panoraaman, asianomaisen sielulle erikoista nautintoa tuottavina kuvasarjoina. Rikokset ja lapsenleikit, lapsellinen ymmärtämättömyys ja

kirkasälyisyys siinä vilahtelivat kirjavana sekamelskana. Elämän tajuntaan heräävä nuori sielu, joka näki ympärillään puhdasta ja lokaa, rikollisuutta ja rehellisyyttä, imi näkemistään vaikutelmia ja henkistä elonmehua, taisteli hyvän ja pahan välillä — vapaudestaan. — Mikään mielipide, luonne, kasvatusta, periaate — mikään ei niitä ohjannut. Ne karkeloivat villissä, oman luonteensa mukaan kehitetyssä vapaudessaan, päämääriä ja tarkoituksia kysymättä, aina etsien vain omituisluontoista tyydytystään. —

Kuulen vieressäni kuiskattavan, että istunnon alkamisen aika on jo ohi, että tuomari ei ole vielä saapunut. Samassa tuomari menee odotushuoneen lävitse.

Mutta mikä tuomarin on? Hänen kasvonsa punottavat luonnottomasti ja silmät veristävät. Ovea lähestyessään hän arveluttavasti horjahtaa. Tuskin on tuomari kadonnut oven taakse, kun odottavien ihmettelevät katseet yht'äkkiä muuttuvat nauraviksi. Kuiskuttelu lehahtaa vauhtiin. Pian on kaikilla, myöskin vangitulla, tuomiotaan odottavalla pojalla tietona, että tuomari on juovuksissa.

Poika nauroi lapsellisen iloisena. Katsoin hänen silmiinsä. Yhä vain nauroi...

— Juovuksissa, jupisi.

— Hiljaa, käski vartija. Poika oli jo niin tottunut, että hän heti käskyn mukaan asetti suunsa, silmänsä, vieläpä kätensäkin ja koko olemuksensa totiseen asentoon; milloinkaan en ole nähnyt niin syvästi kuvaavaa fariseustyyppiä.

Vangittu kutsuttiin sisään. Minä seurasin muiden utelioiden mukana.

Tuomari istui tuomiopöydän takana ja selaili papereita. Hänen ulkomuotonsa juopunut ilme kehittyi yhä ja sitä avusti kurkusta tuleva röhkivä ääni, joka usein muistutti tyhjää ruuhtaan nuuskivaa emäsikaa, muuttuen toisinaan vihaiseksi vihellyskiljunnaksi.

Nuori vanki tuijotti tuomariinsa sielullisesti jännitetty ilme silmissä. Minä, joka olin tapausten kulkua seurannut vain katselijana, mielialojen ja vaikutelmien etsijänä, rupesin värisemään. Niin voimakas oli tämä satutus.

Vihdoin alkoi tuomari lukea jotakin. Hän tahtoi sillä sanoa, että päätöksen antaminen lykätään vielä yhdeksi viikoksi, *että tuomari ehtii perehtyä asiakirjoihin.*

Muutamien, jotka samoin kuin minäkin, olivat tulleet asianharrastuksesta kuulemaan tuomiota, silmissä välähti.

— Se on juovuksissa ja sen vuoksi ... kävi ajatus läpi tuomiosalin.

Mutta tuomari lähti istuimeltaan takahuoneen ovea kohti, raadin jäsenillekään mitään virkkamatta. Hän ei ehtinyt vielä sinne, kun jo horjahti — — ja häytyi käsin tukemaan itseään ovipieleen nojaten. Raatimiehet riensivät apuun pelästyksestä punaisina. Vangittua poikaa, joka ei voinut irroittaa ihmetteleviä silmiään tuomaristaan täytyi vanginvartijan yhtä myötään tyrkkiä, saadakseen hänet eteiseen, pois näkemästä tätä näytelmää.

Juttu oli jo tätä ennen lykätty kahdeksi viikoksi papereihin tutustumista varten. Kun tästä juteltiin raatihuoneen eteisessä, kerrottiin jo täyteen ääneen, että tuomari oli ollut juomingissa koko viikon. —

— —

Näin vangitun pojan menevän vartijan kera kadulla linnaa kohti. Kappaleessa matkaa hän käänsi raatihuonetta kohti vielä viimeisen kerran katseensa, jossa nyt oli villin ilkuva isku ja omituinen uskonvarmuus.

Minusta tuntui kuin poika olisi sanonut ilkuessaan:

— Rankaisipas Jumala tuomaria!

XIV.

TAMMISEN ENSIMMÄINEN KORVO.

Eräänä sunnuntai-iltana, joulun lähetessä, kuhisi taas Tervasmäen sepän tupa. Kylän miehinen

sukupuoli oli siellä eri ikäluokkiensa kautta edustettuna. Uteliaisuus oli jo käynyt niin yleiseksi, että puolikasvuiset poikaviikaritkin, jotka illan virallisen tarinan ajaksi joutivat pihanpuolen mellastuksista sepän oviloukkoon sähisemään, asettuivat oman uteliaisuutensa valtaamina hiljaisiksi.

Herastuomari, joka oli pitänyt pyhäkoulua parikymmentä vuotta, oli jo ehtinyt tähän ilmiöön kiinnittää kasvattajahuomiotaan.

— Kas niitä junkkareita! ihmetteli nytkin, kun Tamminen alkoi kakistella kurkkuaan ja pojat jo nyrkeillään toisiaan tölmien alkoivat suhdittaa ja keskinäisellä kurinpidolla vaatia hiljaisuutta.

— Yrittäkääpä niitä juupeleita vain pyhäkoulussa saada tuolla lailla rauhoittumaan!

Tamminen aloitti:

— Siihen aikaan kun minä olin vielä mustalaispojan kokoinen, taisin olla siinä 12-13 iällä...

Mutta nyt alkoi ovensuussa joku itkeä tillittää. Toinen oli antanut niin kovan muistutuksen, että luonto puhkaisi porun.

— Mitäs siinä tirskut ja rähjät!

— Itse sinä rähjät ja tytöt niin kipeää, jotta...

Ja hammasten välistä:

— ... mutta odota, poika!

Tamminen jatkoi:

— Siihen aikaan oli kaikilla, niin meillä miespuolisilla kuin naisillakin kovat puhdetyourakat. Joka ei saanut urakkaansa ennen joulua valmiiksi, juhlatiijuun joutui. Vaikka ei sinne vietykään, niin koko pitkän talven se muistettiin. Aina kun vain suinkin sopi, siitä pisteltiin. Jos hameväeltä ei tullut määräsomma vyyhtiä tuvanorteen tai miehiltä määrätyt astiansa, rekensä tai rihipinonsa, niin kyllä tarkeni. Tämä kannusti kelvottomimpiakin niin, että siinä todella yritettiin. Siitä oli seurauksena, että vaikka yleensä mentiinkin makuulle siinä 8 aikaan illalla, joulun edellä nuoret joskus pinnistivät päivänsä jatkumaan 10-11 tienoille yöllä. Isäntäväki oli monesti vähän harmissaankin ja vastusteli, kun poltettiin niin paljon päreitä ja sitten myöhemmin jo öljyäkin, sekä kun eivät saaneet nukkua. Eihän ne muuten olisi välittäneet; se niillä vain oli.

Minä olin jo niinä vuosina tehdä kokastellut yhtä ja toista, kaikenlaisia pikkuastioita, kelkan ja lusikoita ja mitä sellaista lienen tehnytkään. Isäukko aina vastusteli, kun yritin ottaa isompia töitä. Sanoi, että siinä kokastelee liian suuria ja vaivalloisia, värkät vain haaskaa; tekee nyt ensin pienempiä, kun on niin itsekin pikkupuinen, sanoi, minua tarkoittaen. Väliin pisti hyvinkin vihakseni, kun siitä minun pikkupuisuudestani aina puhuttiin. Pikkupuinenhan minä siihen aikaan vielä olin. Mutta metsäajossa kyllä vastasin miestä, vaikka sen nyt itse sanon. Ja vaikka mun pitikin höyläpenkin ääreen vetää jalkaini alle kimpipuita, niin puun minä höyläsin sellaiseksi kuin oli meininkikin. Alulla oli hyvä kurssi, ja kun muut vielä kehuivat, nousi se vain.

Siinä paria viikkoa ennen joulua katselin itselleni korvon kimmet. Muistan vielä, kun isä istui pöytäpenkillä, tavallisella paikallaan ja poltti piippua, kun minä rupesin uunin päältä purkamaan kimpipuita alas. Olin odottanut, että äijä olisi lähtenyt Toiskaan, kun pelkäsin, että hän taas pelehyttää minun touhuni. Mutta ei lähtenyt. Minä purin luontoni, joka ei paljon puremista sentään kaivannutkaan. Ajattelin, että sanokoon mitä tahansa, nyt se korvo tehdään.

Niin kävi kuin olin arvannutkin. Tuskin olin puuloukkoon pudotellut muutamia kimppejä, kun isä hieman ääntään kiristäen kysyi:

— Mitä sinä nyt aiot tehdä?

En ollut kuulevinani, käänsin ja kolistelin vain kimppejä yhä rajummin ja rupesin ähkymään, kun luonto alkoi nousta.

— Kuulitko sinä, poika? huusi isä.

— Hääh?

— Mitä sinä meinaat tehdä?

— Korvon.

Odotin henkeä pidättäen, mitä isä sanoisi. Hän oli vähän aikaa vaiti. Minun mielessäni jo välähti, ettei se nyt ainakaan *ehdottomasti* kiellä. Sillä jos se sen tekisi, olisi ärjäissyt kohta: »Pane hiiteen, kimpipiä vain kämmäät.» Vihdoin kuulin lattialta harvaksen:

— Et sinä korvoa enää juhlaaksi saa valmiiksi. Vie sun vain juhlatiijuun.

Siinä oli jo myöntävä sävel ja lopussa leikillinen vivahdus. Sydämeni löi iloisesta yllätyksestä: nyt siitä tulee korvo varmasti! Huusin:

— Ei vie juhlatiijuun ... pianko minä sen teen!

Isä oli sillä välin tullut lähemmäksi, katseli alasheittelemiäni kimpipuita hetkisen. Sanoi sitten:

— Tuossa orsilla on hyvä laudanpala, josta minä aioin ... mutta saat tehdä siitä pohjan.

— Mulla on jo pohjavärkki varattuna tuolla höyläpenkin takana.

Isä heitti kimpipuun kädestään ja sanoi:

— Noo, koeta sitten.

Kuulin kun hän kopisti piippuaan halkoon, täytti uudestaan, asteli takan luokse ja sytytti sieltä. Sen tehtyään lähti ulos, arvasin, että meni Toiskaan.

Niin aloin tehdä ensimmäistä korvoani.

Kun ihmisellä olisi vielä sellainen työinto! Mulla on aina ollut hieman kiukkuinen luonto. Mutta sen korvon teon aikana muistan akkaväen erityisesti morkanneen. He eivät, muka, saaneet tulla luutineen eikä rakkineen aivan lähelle. Kun akoilla oli hallussaan koko uuninloukko, niin mitäs he tulivat miesten puolelle!

Olin tehnyt jo koko joukon pienempiä päkkänöitä, joten pidin itseäni ikään kuin vanhana mestarina. Pohja syntyikin hyvä. Kimpipiä veistäessäni innostuin jo siitä, kun ne sattuiivat olemaan suurin osa niin lauskaa ja suoraa puuta. Sitä oli oikein mukava ensin kirveellä veistää ja sitten höylätä.

Meille oli juuri tuotu kaupungista uusi kimpihöylänterä. Ja se sattui olemaan niin mato, että aivan leikillä minäkin sain koko kymmen pituisia lastuja.

Eräänä iltana, kun olimme päässeet kotiin metsästä, rupesin uurtamaan. Siinä ei sattunut olemaan ketään, joka olisi mulle näyttänyt pärevalkealla. Päre paloi »matin» huulissa, kun minä piirsin ensimmäisen kymmen uurreviivan. Kun ei nähnyt, täytyi luottaa siihen, että puukon tutkain kulki pohjanreunaa myöten virheettömästi. Kun tarkastin viivan, näytti se suoralta. Olin myöskin niin polttavassa kiihkossa päästä pian uurtamaan, etten niin tarkoin tuota viivaa sentään tutkinutkaan. Hivasin puukkoni vielä kerran ja sitte alotin.

Kun uurre oli valmis, koetin sitä pohjaan. Vavahdin. Se oli niin väljä, että hädin tuskin pysyi kiinni. Keskikimpeen jäi huomattava rako. Ajattelin heti tehdä uuden kymmen. Mutta renki-lisakki vastusti. Sanoi, että kyllä se siitä paisuu. Kun joulu pakkasi päälle, uskoin häntä ja aloin sovittaa kiinni toista. Nyt olin vähällä vintilöidä salavaarnan reijän puhki kymmen. Jäinkin siihen epäilykseen, että puhkee se, kun päältä höylään. En kuitenkaan nytkään hylännyt kimppeä. Salasin vain vian Iisakiltakin. Aloin kuitenkin käydä kovin levottomaksi, sovittaessani kolmatta kimppeä.

Sillä välin tuli höyläpenkin ääreen istumaan Toiskan vaari. Sellainen koiransilmä. Minun pisti vihakseni. Jos tuo äijä huomaa, niin...

— Korvoako se tekee?

En puhunut mitään. Tyhjäsinkin vain viimeistä purua uuden kymmen uurteesta ja aloin sovittaa tilalleen.

— Korvoa se siinä kokastelee, vastasi isä, joka istui takkapaisteella.

Painoin kolmannen kymmen tilaansa. Pelästyin. Sen uurre oli vino ja jätti rakoja puukonhamaran verran. Tuijotin tuskanhiessä rakoja ja tunsin, vaikka en nähnyt, miten Toiskan vaari katsoi samaan paikkaan.

— Nooh, kyllä se kiviä pitää, kuului silloin vaarin ilkkuva ääni.

Silloin mun silmissäni maailma musteni. Riipaisin kaikki kolme kimppeä ja löin ne tolppaan kuin salamanisku.

— — sus siunatkoon tuota poikaa! pelästyi Toiskan vaari.

Silloin jo pieksin kirveellä kimpä.

— Poika lempoo! huusi isä ja tuli minua kohti.

Heitin kirveen siihen ja pillahdin itkemään ja lähdin pihalle. Menin talliin, ryskytin ja riehuin siellä niin kauan kuin luontoni laski. Iisakki tuli sinne mun perääni ja rupesi lohduttamaan:

— Tee uudestaan, minä näytän tulta.

— Näytätkö?

— Näytän.

Kun olimme antaneet hevosille, tulimme takaisin tupaan. Ei kukaan puhunut mitään. Isä ja Toiskan vaari vain juttelivat takkavalkealla eräästä suuresta tappelumiehestä, jota siihen aikaan kuljetettiin käräjillä.

Otin uuden korvakimmen. Tunsin oikein ruumiissani, miten saatu kokemus oli minua opettanut. Niitä samoja virheitä en ainakaan enää tekisi. Iisakki näytti päretollolla, joten nyt ei ollut pimeään vikaa. Kun ensimmäinen kimpä tuli kiinni, valtasi minut vahva ylpeydetunne. Vaikka sen itse sanon, oli sen uurre hyvä. Teki mieleni näyttää Toiskan vaarille, mutta en ilennyt. Vaan sepä tuli katsomaan.

— Kas tuota poikaa, sanoi, ja pani teelmykseni höyläpenkille.

— Kyllä se saa, kun ei olisi vain niin hotales, sanoi isä.

Sillä kertaa ei asiasta enempää puhuttu.

Illalla kun puhdetöitä korjattiin syrjään, sanoi isä:

— Minä menen huomenna metsään... Saa tuo poika tehdä sitä korvoansa.

— Kyllä minä sen juhlaksi muutenkin saan.

— Saat niinkuin saat... Jos vieläkin tulee särkemähorvi päälle. Minä menen muutenkin. Saat tehdä huomisen päivän.

Taivuvin enempää inttämättä.

Seuraavana iltapäivänä, kun isä ja Iisakki tulivat metsästä, panin jo voitä.

— Tuliko kaltto? kysyi herastuomari.

— Oli se vähän kaltto, mutta minä olin kiinnittänyt kimmet niin paksuina, että sain sen päältä höylällä puhdistaessa jotenkin suoraksi.

— Ja juhlatiijusta pääsit?

— Juhlatiijusta pääsin. Mutta Toiskan vaarin reki siirtyi puolitekoisena latoon piiloon. Löysin sen sieltä Tapaninpäivänä ja menin niiden tupaan vaarille ilkkumaan:

— Minkälaista siellä juhlatiijussa on olla?

— Häh? kysyi vaari, joka oli vähän ryypähtänyt ja juuri itsekseen veisata hyräili.

— Juhlatiijussa...

— Olitko sinä junkkari ladolla?

Meitä oli koko lauma poikia ja aloimme tirskaa.

— Kyllä minä teille junkkareille juhlatiijun näytän...

Vaari nousi, aivan kuin aikeissa tulla antamaan meille selkään. Mutta silmissä nauroi jo veitikka samalla, kun me suurella saapaskopinalla siirryimme ulos vapauteen juhlien iloja omalla tavallamme nauttimaan.

Erkkiläinen istui ikäänkuin jotakin kuunnellen. Sinisistä silmistä heijasti sisäisen ilontunnon herkkä viri. Voimakkaassa, ryhtevässä ruumiissa näyttivät hermot jännittyvän, mikäli muistelojen kela niitä laskiessaan pingotti.

Vihdoin hän kysyi:

— Onko teillä kellään koskaan enää valssin ikävää?

Miehet tuijottivat sanaa sanomatta hänen silmiinsä, ikäänkuin kysellen: mitä valssin ikävää?

— Minä tarkoitan, uudisti Erkkiläinen, tokko te kukaan muistelette koskaan, mille tuntui olla mukana valssilattialla, kun Piittarin Iikka veti viululla ja Pukkilainen klaneetilla?

Jo syttyi sepän ja Mäntyläisen silmänurkassa. Kasvojen yli alkoi levitä hymynhohde. Mäntyläisen suu vetäytyi julkiseen nauruun.

— Muistaako kukaan esimerkiksi suutari-Hermannin häitä? jatkoi Erkkiläinen.

— Minä muistan! huudahti seppä, sinähän tulitkin sinne jalkaväkeen Tuomelasta, jossa olivat poika-Mikon vihkiäiset samoina päivinä.

— Niin tulinkin. Meitä oli kahdeksan hevoskuormaa... Ne häät olivat pyhäinpäiväviikolla.

— Ja maassa oli ollut jo vähän lunta, niin että heiniä ajeltiin, mutta ei vielä juuri päästy metsiin, muisteli Mäntyläinen.

— Pääsipä Riikalan Hermanni! pisti seppä väliin, myöskin jo koko suu naurussa.

— Ka, kun muistaa! huudahti Erkkiläinen. Se Hermanni oli meidän ikäisiä ja tuli kahdella hevosella riihirangoilta juuri, kun me ajoimme niiden riihen ohi. Hermannille huudettiin piloillaan.

— Minä ajoin hirolla, tyttöjä reki täynnä, kertoi Erkkiläinen. Aisassa pauhasi aisakello, niin mulla kuin muillakin, ja kova kilpa oli kysymyksessä. Reenraudat huusivat routaisella raitilla ja valkiaa soitti pitkin ketaroita. Hiiron oli tavallista hurjemmalla päällä. Isävainaja kuiskasikin mulle jo pihasta lähtiessäni, että »anna mennä hiiron, kyllä se jaksaa... Ei meidän hevoset oo ennenkään tiellä lihoneet.» Minä tein työtä käskettyä, niinkuin talon kunnia olisi ollut kysymyksessä.

— Niin, sanoi seppä, ja matkaan lähtiessä jo arvatenkin otettiin hyvät piiskaryypyt.

— Kurillaan ryypättiin, kehui Mäntyläinen. Kun Tuomelan isäntä-vainaja alkoi pistellä meitä, jotka lähdimme jalkaväkeen. Se kadehti jo, että hypellään rahansa suutari-Hermannin häissä.

— Oli syytä kadehtiakin! Eipä sitä siihen aikaan ollut niin suuria rahoja taskussa nuorilla miehillä... Ja sitten kun piti vielä tyttöjen puolesta maksaa, kun kerta komeuksissaan niitä jalkaväkeen vietiin.

— Omasta tyttökuormastaan sai kukin vastata.

— Ja komiasti! Ei siinä viitsinyt suutarinmarkoilla...

— Kuinkas sitä! Olisi tehnyt itsensä naurettavaksi. Vaikka olisi ollut ainoat kysymyksessä, kun kerta tyttökuorman otti vastuulleen, niin — muisteli Mäntyläinen.

— Ne häät oli Hakomäessä. Minä muistan vielä, kun annoin hiiron ruveta siellä vainiolla oikaisemaan edelle. Se pyyhki kuin tyhjää kaikkien muiden ohi, paitsi Kanalan suodin, jolla Jaakko eellimmäisenä meni jo Hakomäen raitissa silloin, kun me muut vielä vainiolla... Mutta, vaikka minä sen itse sanon, niin kyllä mun hevoseni oli silloin lennossa! Se pyyhki niin kuin silkkiä, vaikka meitä oli neljä henkeä reessä ja melkein sula maantie.

Siinä kun käännettiin tieltä Hakomäen raittiin, alkoi kuulua hääsoitto. Pukkilaisen huilu vihelsi ja kuului kirkkaasti, vaikka aisakellot pauhasivat minkä kyljestä lähti ja tytötkin jotakin lauloivat. Aina välillä kuului Iikan viulun ihmeellinen valssisävel.

Minä en oikein ymmärrä, mistä se johtui, mutta se valssi tempasi minut heti joukkoonsa ... vei aivan kuin toiseen maailmaan. Minut valtasi jo reessä sellainen valssi-innostus, että olin aivan kuin haltioissani. Jäljestäpäin olen tätä kummallista tilaa monesti ajatellut ja muistellut ja tullut siihen käsitykseen, että kyllä kai se oli sittenkin Piittarin viulu, joka antoi Tukkilaisen huilulle silloin sen kiehtovan tenhon. Olin useammin kuullut Pukkilaista, en koskaan yhdessä Piittarin kanssa ... ja nyt ne

yhdessä päästivät juuri sitä valssia, jolla minä olin niin monta lämmintä itselleni ottanut. Se Piittari oli pelimanni, jolle verranvetävää en ole ikänä kuullut, enkä ole sattunut puheisiin kenenkään kanssa, joka olisi voinut kehua paremman tavanneensa. Pukkilainen soitti klaneettia aikalailla, sillä oli vain hiukan epätasainen tahti. Mutta kun Piittari pani tahdin ja antoi viulunsa visertää, oli sillä sellainen voima, että Pukkilainen aivan kohta noudatteli viuluntahtia, vaikka muut viulupelimannit saivat aina vain ikäänkuin säestää hänen puhallussoittoaan.

Kun ajoimme häätalon pihaan, kuhisi se ihmisiä. Tuttuja poikia oli vastassa, ja niiden opastamina vietiin hevoset suojiin. Minä aivan vapisin sen valssin vaikutuksesta, joka nyt soi avonaisesta suutuvan ikkunasta. Toisinaan hurjana, intohimoisena kiidätyksenä, jossa — sen tunsin elävästi hevosta hoitaessani — minun kyynänpäänikin nauttivat entisten voittojensa muistoista. Valssin raskas, ryhtevä, pyyhkivä jalantahti, joka huojutti lattiata ja huonetta, vastasi soittoon sydäntä kutkuttelevalla tenholla. Saappaani tekivät jo liikkeitä, huuleni huokuivat säveltä ja käteni värisivät innostuksesta...

Kun tulimme sisään, loppui valssi ja meille soitettiin tuliaismarssi. Otimme suureen »jalkaväkiriinkimme» morsiamen ja sulhasen. Kenkkärit tulivat tepastellen marssintahdissa ja tarjoilivat viinapunssia lämpimäisiksi. Pitelin morsianta kädestä. Olimme vanhat valssitoverit. Hän oli ollut Toiskassa palveluksessa. Lukemattomat hypyt ja kökät oli yhdessä laitettu ja hypelty. Se Riika oli kuin lehti lattialla, niin että sinne ei klopsujen pitänyt mennä.

Aloimme Riikan kanssa loruta. Siinä kun piiriä marssittiin, hän yht'äkkiä puristi kättäni. Katsoin.

— Valssi! kuiskasi hän.

Sydämeni hypähti tahdissa.

Samassa pysäytettiin jo piiri ja me heittelimme morsiamen ja sulhasen pivoihin antimeemme. Kun alettiin hajota etsimään syrjempää, tunsin hihassani kosketuksen. Käännyin. Morsian-Riika seisoo siinä taas hikisenä, hehkuvana ja hopottaa:

— Valssi!

— Valssi todellakin!

Laskin käteni hänen vyötärölleen. Riika veti pöydänpäätä kohti.

— Valssi! huusi hän pelimanneille. Piittari oli nähtävästi maistahtanut, ei katsahtanutkaan meihin, veteli vain vielä äskeistä marssiaan. Pukkilainen nosti uneksivat silmänsä, oli säpsähtävinään, lakkasi puhaltamasta ja tyrkkäsi liikkaa kylkeen.

— Valssi nyt! uudisti Riika. Pukkilainen katseli surumielisillä, unelmoivilla silmillään huiluaan, aivan kuin siltä neuvoa kysyen, ravisti pari kertaa päätään, itseksensä hymyillen.

— Valssiko? kysyi Piittari, aivan kuin vasta havahtuen. Nousi seisomaan hieman horjuen, suu oli jlpeässä uhmanaurussa. Sitten alkoi tulla.

Omituista, että hän alkoi taasen juuri sitä äskeistä, minun valssiani. Ehkä hänkin siitä piti. Viulu soi nyt ja huilu vihelsi...

Me olimme lähteneet, kun ensimmäinen sävel huusi kiehtovaan alkuhyppyyn. Lattialle tunki heti niin paljon pareja, että oli aivan täydellinen tungos. Minussa olivat nyt kaikki valssinelementit lähteneet liikkeelle. Tunsin, että Riikan tahti oli parhaassa kunnossa. Viulu lauloi ja klaneetti vihelsi aivan kuin meitä varten. Se soitto tempasi minut sananmukaisesti irti maasta ja Riika lensi kainalossani kuin lehti, ilman ja soiton kantamana. Pian harveni ahdinko, sillä minä pyyhin pois kaikki tieltäni... Vain parisen muuta paria jäi lattialle.

En tiedä kuinka kauan sitä kesti. Mutta tässä vielä, tätä kertoessani, soi *sen silloisen* viulun ja silloisen valssin sävel korvissani ja tunnen jaloissani ja koko ruumiissani samaisen valssin tempaavan tenhon.

Mielikuvituksessani olen saman valssin sittemmin elänyt satoja kertoja. Aina vielä nytkin vavahtaa mieli kuin nuorukaisen, vaikka siitä on niin monta kymmentä vuotta. Minä elin silloin elämäni suuren hetken.

Kertoja painui vaieten unelmiinsa muutamaksi silmänräpäykseksi. Yht'äkkiä alkoi viheltää. Nuorena oli hän ollut mestari-viheltäjä, mutta aika oli hammasriveissä tehnyt julmaa tuhoaan, joten eheätä huulisoittoa ei enää lähtenyt. Erkkiläinen oli kuitenkin oppinut huulillaan synnyttämään viheltävän hyminän, josta valssisävel surumielisesti huokui menneitä muistellen.

Mies nousee seisomaan. Oikea käsi käy vihellyksen apuun. Se osoittaa tahtia, tekee ilmassa valssiliikkeitä, hienoja kiverryksiä, loistavia kaaria, voimakkaita pyyhkäisyjä, hyppyjä. Huulet huokuvat, sävel saa yhä kokonaisuimmaksi, ihanammaksi. Jalka polkee tahtia, vartalo suoristuu, silmästä välkähtelee nuoruuden elämäntuli...

Henkeä pidätellen kuuntelevat ja katselevat toiset. — — —

Erkkiläinen lopettaa. Käy syrjempään istumaan. Suu on hymyssä, posket punoittavat ... silmännurkassa kyynel.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MUISTOJEN KOMEROISTA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations

concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116,

(801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.